

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií, katedra sociologie

Tereza Kočová

**Vliv existence vietnamských restaurací na
pocit důstojnosti vietnamských imigrantů v
ČR**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Tereza Kočová**

Vedoucí práce: **Mgr. Jitka Cirklová, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam

KOCOVA, Tereza. *Vliv existence vietnamských restaurací na pocit důstojnosti vietnamských imigrantů v ČR*. Praha, 2015. 44 s. Bakalářská práce (Bc.) Universita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jitka Cirklová, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Vliv existence restaurací s tradiční vietnamskou kuchyní na důstojnost vietnamských imigrantů na území České republiky“ se zabývá tím, jak skutečnost, že lidé v České republice navštěvují restaurace s nabídkou tradičních vietnamských pokrmů, ovlivňuje pocit důstojnosti vietnamské menšiny.

Cílem této práce je zjistit, jaký vliv má navštěvování restaurací s vietnamskou tradiční kuchyní na pocit důstojnosti vietnamských imigrantů žijících na území České republiky. Jídlo a stravování je z hlediska kulturních hodnot determinantem a jeho charakter je odlišný v každé kultuře. Současně s tímto tvrzením je důležitý i vliv individuality a přijetí originality minoritní kultury v našem prostředí na důstojnost kulturních menšin. Tato dvě tvrzení jsou teoretická východiska práce. Výzkum bude proveden kvalitativní metodou, pomocí narativních rozhovorů. To umožňuje lépe porozumět pocitům a souvislostem z pohledu vietnamské minority.

Abstract

The bachelor thesis "The influence of existence of restaurants serving traditional Vietnamese cuisine on the feelings of dignity of Vietnamese immigrants in the Czech Republic " is concerned with an issue how people in the Czech Republic by visiting the restaurant with traditional Vietnamese dishes influenced the feelings of dignity of the Vietnamese minority.

The aim of this work is to investigate the influence of visiting the restaurants with traditional Vietnamese cuisine on feelings of dignity of Vietnamese immigrants living in the Czech Republic. Food and eating are determinants in terms of cultural values and its character is different in every culture. Simultaneously with this statement is important an influence of individuality and acceptance of the originality of minority

cultures in our environment on the dignity of cultural minorities. These two statements are the theoretical basis of this work. The research will be conducted by a qualitative method, using narrative interviews. Which facilitate the better understanding of the feelings and relations from the perspective of the Vietnamese minority.

Klíčová slova

Vietnamci, Důstojnost, Imigrace, Tradiční jídlo, Kvalitativní výzkum

Keywords

Vietnamese, Dignity, Immigration, Traditional food, Qualitative Research

Rozsah práce: 97 199 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. 7. 2015

Tereza Kočová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Jitce Cirklové, Ph.D. za její podporu, vstřícnost a pomoc během psaní. Velké díky patří i mému příteli, který měl se mnou během vytváření této práce trpělivost a byl mi oporou.

Institut sociologických studií
Projekt bakalářské práce

Předpokládaný název: Vliv existence restaurací s tradiční vietnamskou kuchyní na pocit důstojnosti vietnamských imigrantů na území České republiky

Zpracovatel: Tereza Kočová

Konzultant: Mgr. Jitka Cirklová, Ph.D.

Vietnamská menšina je od roku 1973, kdy došlo k vyjednání masového přílivu pracovní síly z Vietnamu, samozřejmou součástí české společnosti (Brouček 2013). Jak říká Kocourek (2006), migrací lidé překonávají nejen geografickou vzdálenost, ale i socializační a kulturní. K adaptaci imigrantů v novém prostředí dochází až po nalezení životního údělu a změně nebo udržení původních zvyklostí a schémat chování. Tomu pomáhají v našich podmínkách příležitosti v podnikání, které využívá většina Vietnamců žijících zde, v České republice. Postupem času došlo k přeměně struktury podnikání vietnamských imigrantů, a tak po rozmachu jejich participace v odvětví gastronomických služeb, je provozování vietnamských restaurací v současnosti jedním z hlavních oborů jejich podnikání (Kocourek 2006: 108). Téměř v každém městě nalezneme několik vietnamských restaurací na velmi vysoké úrovni a ve všech obchodních centrech máme dnes na výběr z několika asijských bister provozovaných vietnamskými imigranty. Zde nabízejí svým zákazníkům nejen možnost rychlého zahnání hladu, ale i příležitost k poznání jejich vlastní kultury skrze jídlo. Stravování je pro mnohé kultury velmi důležitým prvkem. Dle Foxe (2003: 2-4), je díky tomu co a jak jíme určována naše identita a sounáležitost k vlastní sociální skupině, jelikož je stravování, jak dle druhů používaných potravin, tak i podle způsobu přípravy silným determinantem, lišícím se v každé kultuře. Tím, že vyhledáváme vietnamské speciality a tradiční jídla, dáváme vietnamské minoritě najevo náš zájem a nexenofobní smýšlení. Toto jednání může mít pozitivní vliv na důstojnost a pocit sounáležitosti pro vietnamskou komunitu, jelikož tím podporujeme individualitu a zachování vietnamské kultury (srov. Taylor 2001: 38).

Ve své bakalářské práci bych se právě tímto jevem chtěla zabývat. Pokusím se zjistit, jak ovlivňuje důstojnost vietnamských imigrantů to, že jsou jejich tradiční restaurace vyhledávány ze strany Čechů. Metodologicky svou práci ukotvuji

v narativním rozhovoru (Hájek, Havlík, Nekvapil 2012: 201-205), a teoreticky se inspiroji přístupem ke stravování jakožto kulturnímu determinantu (Fox 2003) a pojem důstojnosti z pohledu Taylora (2001), který se soustřeďuje na udržení individuality a originality každé kultury i v odlišném prostředí.

Své možnosti vstupu do terénu budu soustřeďovat na doporučení a své vlastní kontakty. Tím hodlám předejít neochotě a nedůvěře ze strany zkoumaných subjektů a zajistit jejich snadnější uvolnění a otevřenost při rozhovoru.

Otázka, na niž chci hledat odpověď, je, zda: Působí vyhledávání vietnamských restaurací Čechy na důstojnost vietnamských imigrantů v ČR.

Předpokládaná struktura práce:

1. Úvod
2. Teoretická východiska – rozbor literatury
3. Metodologie – popis metod, cílů a postupů výzkumu
4. Výzkum – průběh, výsledky
5. Závěr

Předběžný seznam literatury:

BROUČEK, Stanislav. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. 2003.
FOX, Robin. Food and eating: an anthropological perspective. *Social issues research center*, 2003.

HÁJEK, Martin; HAVLÍK, Martin; NEKVAPIL, Jiří. „Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámec.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2012, 02: 199-223.

KOCOUREK, J. Vietnamci v současné ČR. *S vietnamskými dětmi na českých školách. Jinočany: Nakladatelství H&H*, 2006, 103-120.

MARTÍNKOVÁ, Šárka. Sociabilita vietnamského etnika v Praze. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice.*, 2008, 7.

MINTZ, Sidney W.; DU BOIS, Christine M. The anthropology of food and eating. *Annual review of anthropology*, 2002, 99-119.

TAYLOR, Charles, et al. Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition. *Princeton University Press*, 41 William St., Princeton, NJ 08540., 1994.

Obsah

ÚVOD.....	2
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	4
1.1 HISTORIE VIETNAMSKÉ MIGRACE DO ČR.....	4
1.2 SOUČASNÉ ČESKO-VIETNAMSKÉ VZTAHY.....	6
1.3 GENERACE MIGRANTŮ DLE FREIDINGEROVÉ.....	9
1.4 VIETNAMSKÁ KULTURA A JEJÍ HODNOTY	10
1.5 VÝZNAM JÍDLA A STRAVOVÁNÍ	11
1.6 DŮSTOJNOST	14
1.7 SHRNUTÍ TEORETICKÉHO RÁMCE.....	16
2 METODOLOGIE	18
2.1 VÝBĚR METODY	18
2.2 BIOGRAFICKÝ A NEFORMÁLNÍ ROZHOVOR	19
2.3 ZÚČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ	20
2.4 RANKING METODA	20
2.5 PRŮBĚH ROZHOVORŮ	21
2.6 METODA INTERPRETACE DAT	22
2.7 REFLEXE VÝZKUMU	23
3 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	24
3.1 POPIS RESTAURACE A CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ.....	24
3.2 ANALÝZA ZÍSKANÝCH INFORMACÍ.....	26
3.2.1 Analýza terénních poznámek	26
3.2.2 Výzkumné rozhovory se zákazníky	29
3.2.3 Rozhovory s Petrem.....	33
3.2.4 Rozhovor s Petrem o reakcích zákazníků	34
3.2.4 Rozhovor s Pavlou.....	35
3.2.5 Ranking testování	36
ZÁVĚR	38
SUMMARY	40
POUŽITÁ LITERATURA.....	42
DALŠÍ ZDROJE	44

Úvod

Témata spojená s vietnamskou imigrací a zejména integrací jsou často probírána jako sociální problém v médiích. Ještě více je nám znám vztah s vietnamskou minoritou z našich běžných dní. Pro někoho mnohdy každodenními nákupy ve vietnamské večerce, další se setkávají s vietnamskými přistěhovalci v obchodech s oblečením dovezeným z Číny nebo z Vietnamu, a snad každý alespoň jednou v životě zavítal do vietnamského stravovacího zařízení. Tím, že vyhledáváme vietnamské speciality a tradiční jídla, některá pro nás i neznámá, dáváme vietnamské minoritě najevo náš zájem a nexenofobní smýšlení. Toto jednání může mít pozitivní vliv na důstojnost a pocit sounáležitosti pro vietnamskou komunitu, jelikož tím podporujeme individualitu a zachování vietnamské kultury (Taylor 2001: 38).

K silnému přílivu imigrantů dochází v 80. letech minulého století, díky pracovním plánům, které byly sestaveny komunistickými vládami České republiky a Vietnamu. Mnoho z těch, kteří přijeli, se po ukončení pracovní smlouvy vrátili do Vietnamu, a následně se vrátili zpět do Čech, kde už zůstali a založili zde rodiny i firmy. Odvětví, ve kterém se vietnamští obchodníci nejvíce pohybovali, bylo z počátku nákup a prodej (Hofírek 2009: 1-3). Do současné doby se však trend poněkud proměnil a přes „čínská bistra“ a obchody s potravinami se mnozí vietnamští podnikatelé přeměňují k provozování restaurací a to mnohdy zaměřené na vietnamskou kuchyni.

Kvůli provázanosti a pevnosti sociálních sítí mezi vietnamskými imigranty se české společnosti Vietnamci mohou jevit jako neintegrováná složka, která si žije svým vlastním životem, sice na stejném území, ale současně naprosto odděleně (Martínková 2011: 136-138). Vietnamské restaurace se v současné době stávají místem střetávání Čechů a Vietnamců na naprosto odlišné bázi než doposud prostřednictvím nákupu – prodeje, ale poskytováním kontaktních služeb s možností představení a poznání vietnamské kultury.

Ve své práci se zaměřím na pocity vietnamských imigrantů, které může vyvolávat provozování vietnamské restaurace. Jak se staví k hodnocení své restaurace zákazníky a jak sami hodnotí svou práci. Existuje velké množství knih, které se zaměřují na vietnamskou imigraci a integraci, nebo popisují život Vietnamců v České republice, ale domnívám se, že mnou zvolené téma lidské důstojnosti doposud nebylo

probádáno způsobem, který jsem zvolila. Svůj výzkum budu provádět v restauraci na Praze 6. Restaurace si zakládá na tradiční vietnamské kuchyni, proto v její nabídce nenajdeme nic než vietnamské pochoutky. Na provozu restaurace se podílí další dva zaměstnanci a příležitostně zde vypomáhá manželka majitele restaurace - Petra. Majitel a šéfkuchař tohoto stravovacího zařízení je již od dětství veden k lásce k jídlu a hrdosti ke kulturním hodnotám a tradičním pokrmům. Vzhledem k zaměření restaurace na tradiční vietnamské pokrmy a konceptu celého podniku, kde například hraje vietnamská hudba, zde na návštěvníky restaurace působí vietnamská kultura, kterou skrze jídlo mohou poznat a přiblížit se jí.

Svou práci stavím na zúčastněném pozorování přímo ve vybrané restauraci a dále na narativních rozhovorech s personálem restaurace a výzkumných rozhovorech se zákazníky. Má práce je rozdělena na tři hlavní části. První částí je teoretický rozbor historie vietnamské migrace, díky kterému poznáme pozadí vietnamské imigrace a důvody imigrantů k tomuto zásadnímu kroku, poté přejdu k popisu vietnamských tradičních i moderních hodnot, které se přímo vážou i k vztahu k jídlu a stravování, což je jedním z hlavních determinantů mé práce, stejně jako pojem důstojnost, který popisují na závěr. Druhá část se zabývá metodologií, kterou jsem zvolila pro svůj výzkum, a poslední, výzkumná část, se soustředí na jednotlivé analýzy získaných dat.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 *Historie vietnamské migrace do ČR*

V této části se věnuji prvním impulsům pro migraci Vietnamců do Čech, jejímu průběhu před rokem 1989 a následnému průběhu po tomto roce. Domnívám se, že jsou tyto informace pro mou práci důležité, jelikož mohou být velice podstatné pro pochopení situace účastníků výzkumu, za jakých podmínek a s jakou vidinou do ČR odcestovali a možný posun od těchto představ v realitě, kterou popisují. Dále se zaměřuji na současnou situaci, se kterou se imigranti střetávají.

Imigrace je psychicky i fyzicky velice náročným rozhodnutím a dotyčnému přináší velké množství překážek a nástrah. Zvláště, pokud se jedná o imigraci do naprosto odlišného sociokulturního prostředí, než na jaké je jedinec doposud zvyklý. Migrace z Vietnamu do České republiky bezesporu patří mezi velmi náročné životní změny a to nejen kvůli naprosto odlišným přírodním podmínkám, ale i kvůli přechodu na území odlišné kultury.

Z počátku byly migrační tendence zastřešovány politickými úmysly, uzavřením diplomatických vztahů Československé socialistické republiky a Vietnamské socialistické republiky. Tento nově vytvořený vztah byl pro obě strany prospěšný, pro Československou socialistickou republiku znamenal příliv pracovní síly do pohraničí, ale také se Vietnam zdál jako dobrý start pro obchod s Asií. Pro Vietnamskou socialistickou republiku toto spojení znamenalo přístup ke vzdělání a tím získání odborníků pro vlastní rozvoj. Pro jednotlivce, kteří přijížděli z Vietnamu, to po plánovaném návratu zpět do Vietnamu mohlo znamenat vysoké postavení a s ním spojené bohatství. ČSSR se také spolu s Čínou, Sovětským svazem a Mongolskem zapojila do poválečné pomoci Vietnamu (Kocourek 2006: 85).

Imigrace mezi lety 1950 a 1989 byla postavena na dvou dohodách: Dohodě o kulturní spolupráci a Dohodě o vědeckotechnické spolupráci. Dohoda o kulturní spolupráci znamenala od 50. let příliv studentů, kteří zde měli jasně stanovený studijní plán, který zde měli splnit. Dohoda o vědeckotechnické spolupráci zase zaručovala množství pracovníků, kteří se měli vyučit ve strojírenství a lehkém průmyslu. Ze strany Vietnamu zájem o spolupráci stále narůstal, a tak byla sepsána další dohoda roku 1973 o přijímání studentů, učňů a o zaměstnávání. Poslední dohoda následovala hned v příštím roce, tedy 1974, ve které se jednalo o odbornou přípravu občanů VDR v československých organizacích (Kocourek 2006: 47).

Rok 1973 je dle některých autorů pro vývoj migrace zlomovým. Dle Broučka je tomu tak právě kvůli podepsaným dohodám o spolupráci, ve kterých vietnamská strana tlačí na mnohonásobné rozšíření počtu přijímaných imigrantů do ČSSR. Vietnamská strana v žádosti o tuto dohodu uvádí, že toto proškolení a kvalifikace pracovníků na území Československa je velmi důležitým krokem pro rozvoj ekonomiky Vietnamu. Sami toto vzdělání nejsou schopni nabídnout, proto žádají ostatní socialistické státy o tuto formu pomoci. Vietnamská strana ve svém návrhu zamýšlí vyškolení přes 12 000 pracovníků, převážně ve strojírenském průmyslu. Z tohoto počtu se nakonec podařilo nalézt místa zhruba pro polovinu. Dalším problémem byla výuka českého jazyka, která měla zabrat 3 měsíce. K tomuto úkolu byly povolány učitelky češtiny, které již byly v důchodovém věku. Některé vztahy mezi Vietnamci a českými učitelkami přetrvaly a ty později zastávaly v rodinách Vietnamců, kteří zůstali v Česku, roli babiček. (Brouček 2003: 10-12).

Pozitivní věcí pro vietnamské studenty či pracovníky byla skutečnost, že se v Československu s jejich příjezdem počítalo. Bylo zde připraveno ubytování, zimní oblečení, možnosti stravování, ať už se zbytkem komunity nebo samostatně, dále také mluvčí, který na území Československa již delší dobu žil a tak byl schopen vyřizovat veškeré potřebné záležitosti a v neposlední řadě i zajištěná výuka českého jazyka, která bývá velmi problematická. Na druhé straně byli Vietnamci pod velkým tlakem ze strany své rodiny a jejího očekávání úspěchu, ale také zde vládl znatelný vliv a kontrola vietnamské ambasády. Vietnamci byli stále pod dozorem a museli následovat množství pravidel a zákazů, které byly přímo vyučovány na speciálních táborech určených pro osvojení znalostí zákazů. Při porušení některého zákazu nebo špatných studijních výsledků v případě studentů a učňů, jim bylo vyhrožováno navrácením do vlasti. Tato událost by pro mnohé znamenala opravdu veliké zklamání jak sebe sama, tak i rodiny ve Vietnamu, jelikož předčasný návrat znamenal neúspěch a ostudu pro celou rodinu. Kvůli této hrozbě je znám i případ sebevraždy, kdy vietnamský muž vyskočil z okna nemocnice, ve které se zamiloval do české zdravotní sestry, což bylo v té době zapovězeno.

Vyškolení pracovníci, kteří se po uplynutí doby, kterou měli strávit v Československu, vrátili, zaznamenali zlepšení životní úrovně díky perspektivním pracovním pozicím, které nově nabyli. S nimi se zlepšila i životní úroveň celé rodiny. Proto v mnohých vzpomínkách Vietnamců zůstává Česká republika jako spojenec a stát, který se snažil Vietnamu pomáhat. Na druhé straně jsou tu ale vzpomínky těch, kteří

zažili diskriminaci v továrnách, které vietnamské přistěhovalce využívali jako levnou pracovní sílu a určovali jim neoblíbené, neobsazené pracovní pozice (Brouček 2003: 17-19).

Listopad 1989 nebyl přelomovým jen pro Čechy a Slováky, ale i vietnamští imigranti tuto událost silně pocítili. Nejen, že doufali ve stejný zvrat ve své zemi a dokonce o dění v ČSSR informovali své krajany, ale znamenalo to pro ně již definitivní ukončení spolupráce Československa se socialistickým Vietnamem. Mnozí se také stali terčí rasistických útoků. Po změně režimu se každopádně museli Vietnamci navrátit zpátky do Vietnamu, nebo vymyslet nějaký jiný způsob, jak zůstat v Československu. Ti, kteří se rozhodli zůstat žít v Československu, byli zasaženi reformami a právní úpravou imigrace a mezi lety 1990 a 1992 využili příležitosti a začali podnikat (Kocourek 2006: 90-91). Zpřetrháním vztahů však nedošlo k zastavení přírůstku nových imigrantů z Vietnamu. Ti, kteří sem po tomto období přicházejí, již nejsou vybírání a připravování reprezentovat vietnamský stát, ale přichází již kdokoliv, kdo má peníze na vycestování. Dalším typem migranta jsou lidé, kteří zde již mají rodinného příslušníka, či partnera a chystají se zde budovat nový život či rodinu. Nebo jednotlivci, kteří pochází z chudých oblastí, pro které se Česká republika, ve Vietnamu stále považována za příležitost pro získání výdělku, stává novou nadějí na zbohatnutí (Brouček 2003: 21).

1.2 Současné česko-vietnamské vztahy

I v současné době putuje z ČR nemalá rozvojová pomoc do Vietnamu. Rozvojové projekty se v současné době týkají zejména na výstavbách nemocnic, středisek pro postižené, zavedení technologie ekologického zpracování bioodpadu, atd. Také je schválena realizace znovuzalesnění půdy a hledání zdrojů pitné vody. Dále také ČR poskytuje školící stáže v konkrétních problematikách ministerstev, kde se můžeme podělit o své zkušenosti s administrativou. Tato spolupráce již nedosahuje takové míry jako v socialistických dobách, ale i tak se na onu etapu nezapomnělo. Lidi, kteří se zúčastnili pracovních a studijních pobytů, po kterých se vrátili žít do své vlasti, sdružuje organizace Společnost vietnamsko-českého přátelství. V Ho Či Minově městě sídlí také Klub Praha, kde se mohou scházet lidé, kteří vzpomínají na své zážitky z ČR, mají zde přístup k českým knihám i pivu. Díky minulé spolupráci dnes žije ve Vietnamu přes 100 000 osob, které jsou alespoň minimálně schopny dohovorit se česky. Po roce 1989

došlo k velkému útlumu ve spolupráci mezi Českou republikou a Vietnamem, dnes se vzájemné vztahy opět začínají prohlubovat (Kocourek 2006: 91-92).

Dle údajů Českého statistického úřadu z roku 2011 žije v ČR cca 58 000 Vietnamců, skutečnost je ale spíše vyšší číslo. Vietnamská národnost je u nás tedy třetí nejpočetnější po Slovácích a Ukrajincích. Největší zastoupení najdeme v hlavním městě.¹

Současná vietnamská komunita je vnitřně strukturovaná. Její složení se vyvíjí společně s migračními trendy. V minulosti do ČR migrovali zejména muži, poté následoval příliv žen - pravděpodobně s cílem sjednocení rodiny. Nyní k nám přichází i celé rodiny s dětmi i jinými rodinnými příslušníky. Právě rodina je jedním z nejdůležitějších determinantem určujícím sociální vazby vietnamské komunity. Rodina je pro vietnamskou kulturu velmi důležitá, členové rodiny si v českých podmínkách vypomáhají v podnikání i osamostatňování se. Dalším důležitým faktorem diferenciací je dle Freidingerové (2014) právě kontext doby příchodu - za jakých historických, politických a ekonomických podmínek k nám Vietnamci přijíždějí. V neposlední řadě také hraje roli, v jakém věku člověk do České republiky imigroval. Lidé, kteří imigrovali v dospělosti před rokem 1989, zde vytvořili celkem uzavřenou komunitu a jejich vztah s Čechy probíhal čistě skrze provozování maloobchodů ve formě zákazník - obchodník. Tento přístup se mění, když jejich vlastní potomci prožívají socializaci v českém kolektivu, ať už ve škole nebo v zájmových kroužcích. Tyto děti, nebo i děti, které přijeli z Vietnamu v útlém věku, jsou bez jazykové bariéry a své přátele mají převážně mezi Čechy, sami sebe vnímají často spíše jako Čechy než Vietnamce, i když samozřejmě znají svůj původ a váží si svých předků. Poslední skupinou jsou imigranti, kteří přijíždějí do ČR v dospělosti v posledních letech. Ti jsou většinou vázáni na nějakou známost, kterou u nás mají a přijíždějí především za výdělkem, kdy následně plánují návrat zpět do Vietnamu. Tato skupina nemá žádné integrační tendence, jelikož se spoléhají na své vietnamské známé nebo příbuzné, kteří ovládají češtinu i právní normy. Kvůli jazykové bariéře je integrace často náročná až nereálná a pro krátkodobý pobyt, jaký plánují, je její doučování zbytečné. Nutno dodat, že ve většině případů se pobyt na území ČR protáhne nad plánovanou dobu (Freidingerová 2014: 90-105).

¹ http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislotab=OBY5092PU_OK&&kapitola_id=743&voa=tabulka

Vietnamští občané, kteří po ukončení studia nebo pracovního pobytu neodjeli zpátky do Vietnamu, ale rozhodli se zůstat žít v ČR, znají dobře Vietnam a jeho kulturu, současně však již dobře porozuměli kultuře české. Většina z těchto osob se řadí mezi podnikatele. Jen velmi málo z nich můžeme nalézt mezi zaměstnanci. Za těmito lidmi v 90. letech začali přijíždět do Čech rodinní příslušníci, známí a kamarádi, kterým bylo doporučeno obchodování v ČR. Dále sem cestovali Vietnamci ze sousedních států. Na počátku byly tendence v podnikání převážně v odvětví nákup a prodej, Vietnamci si pronajímali stánky na tržnicích, později celé komplexy, opuštěné továrny, kde vytvořili síť obchodů vietnamské komunity. V těchto podmínkách tedy vznikají první lokální komunity složené z malých celků ještě užších vztahů (rodiny, přátelé, apod.). V současné době jsou takovéto komunity vnitřně strukturované a je možné mezi jejími členy nalézt velké množství poskytovaných služeb, které si poskytují krajané navzájem. Lidé, kteří dobře ovládají český jazyk, ho ostatní učí, nebo za ně vyřizují záležitosti, kde je jeho znalost potřeba. V případě, že je dotyčný znalý českých zákonů a právních norem, nabízí taktéž poradenství v záležitostech účetnictví a administrativy nebo případné smlouvy, žádosti, atd. vyřídí za své klienty. Stále k nám však proudí lidé z Vietnamu, kteří zde chtějí pouze rychle vydělat peníze, a poté se zase vrátit zpět do Vietnamu, proto ani nemají žádné tendence pro budování lepšího prostředí pro život nebo navazování vztahů s majoritou. Opačnou skupinou jsou potomci přistěhovalců narození v České republice (Uherek 2008: 175-178). Ti povětšinou mají české chůvy, takže nemají problém s českým jazykem a od dětství navštěvují české školy, kde probíhá jejich socializace a integrace mezi českou majoritou. Vietnamští lidé mají zpravidla velmi zodpovědný přístup ke vzdělání, proto patří vietnamské děti k bezproblémovým žákům a většinou pokračují až na vysoké školy (Souralová 2012: 39-43).

Největší koncentrace vietnamského obyvatelstva je, jak již bylo řečeno, v Praze, zde je také k vidění největší komunitní centrum - Sapa. Tento objekt původního masokombinátu je dnes nejen centrem kulturním a kolektivním, ale zejména nákupním centrem, kde se vietnamská komunita schází nejen v zájmu obchodů, ale i v rámci komunitních záležitostí. Sídlí zde totiž nejen obchody a sídla firem, ale i neziskové organizace, které vietnamské komunitě pomáhají v mnohých záležitostech. Zde se rovněž konají kulturní akce, najdeme zde rozsáhlou síť služeb i možností stravování. Sapa je tedy obchodním, kulturním, sportovním a sociálním centrem pro vietnamskou komunitu v Praze. Naleznou tu vše od lékaře po sázkovou kancelář. Po škole se tu děti

schází se svou rodinou a kamarády, navštěvují zde kroužky nebo jazykovou školu, někteří pomáhají rodičům ve stánku. Velký rozvoj také zaznamenává vietnamský tisk, který informuje o dění ve Vietnamu a v ČR, i ten bohužel může mít negativní vliv a může posilovat separatistické tendence v chování imigrantů (Kocourek 2003: 58-59).

1.3 Generace migrantů dle Freidingerové

Vietnamští občané mohou být členění dle doby příchodu na české území, věku, sociálního statusu, či dalších atributů. Ekonomicko-historické pozadí imigrace může mít vliv na vnímání vietnamské i české kultury. Věk při příchodu do České republiky je však determinující pro jazykové schopnosti imigrantů, vztahy s Čechy a chápání české kultury a tradice, současně i vnímání (Freidingerová 2014: 91). Toto členění a charakteristika stanovených skupin má přímou vazbu na hodnoty a kulturní cítění jednotlivců. Ráda bych tyto popisy porovнала s informacemi, které se mi podaří získat od svých účastníků výzkumu.

První popisovanou skupinou je skupina starousedlíků, která je tvořena těmi, kteří do Česka přišli již v dospělosti, na základě pracovních smluv mezi ČR a Vietnamem, a těmi, kteří sem přijeli až v 90. letech. Všichni mají společné to, že zde hledali způsob obživy a tím se zasadili o vznik vietnamského podnikání v Česku. Starousedlíci v začátcích svého podnikání neměli možnost následovat nějaké sociální struktury obchodu, ale právě tyto struktury vytvářeli. Někteří se rozhodli své podnikání zaměřit do centra vietnamské komunity, kde provozovali služby pro své krajany, ostatní však vytvářeli síť maloobchodů a stánků. Co se týče rodinného života, tak mají za protějšek většinou jedince vietnamského původu a výchovu má tato skupina celkově liberálnější, než skupiny imigrantů přijíždějící v pozdějších letech (Freidingerová 2014: 94-96).

Abych se tedy vrátila ke složení skupiny starousedlíků, ta je složena z jednotlivců, kteří přijeli poprvé do Čech v rámci česko-vietnamských smluv, kdy oporu hledali zejména v institucích, které celou událost zastřešovali. Imigranti, kteří přijíždějí po revoluci, jsou zde odkázáni na své kontakty z Vietnamu. Proto je zde možný předpoklad vytvoření vazby v rámci české komunity a poznání české kultury spíše u těch, kteří do Česka přijížděli ještě před revolucí, jelikož ti, kteří přijížděli až v 90. letech nemuseli nijak komunikovat s českými nadřízenými a spolupracovníky, jako tomu bylo dříve v továrnách. Pracovníci socialistických továren měli také k dispozici volné víkendy na

poznávání Česka, i organizované výlety a kurzy, kde poznávaly Československo (Freidingerová 2014: 97-98).

Další kategorií jsou děti starousedlíků. Ty jsou v ČR buďto narozené, nebo sem přijely v raném věku. Prošly zde vzdělávacím systémem a vzhledem k zaneprázdněnosti rodičů podnikáním, své dětství prožily v družinách s českými dětmi, nebo s českými vychovatelkami. Díky tomu se většina z nich cítí být spíše Čechy než Vietnamci, i když svůj původ znají, a jsou učeny si ho vážit. Vzhledem k velkému důrazu kladenému na důležitost vzdělání zde často nastává problém mezi rodiči a jejich potomky. Děti přejímají názory a zvyky komunity, ve které se pohybují. Tato komunita je díky velké integraci dětí starousedlíků tvořena převážně Čechy. Proto jsou vietnamské děti často ovlivněny návyky českých vrstevníků a přejímají i jejich zlovyky, které je mohou vzdalovat od učení, což může být důvodem ke konfliktům s rodiči, kteří mají své zažité představy o tom, kolik má být škole vynaloženo času a pílě (Freidingerová 2014: 98-100).

Freidingerová popisuje i další typy vietnamských imigrantů podle doby jejich příjezdu do ČR, ale vzhledem k mému výběru účastníků výzkumu jsou podstatné pouze výše zmíněné typy. Zejména bude pro mě stěžejní rozbor biografického rozhovoru, který je bohatý na informace, které se právě těchto životních etap informátora týkají. I dle Freidingerové (2014) je toto dělení důležité pro pochopení vnímání kulturních hodnot imigranty.

1.4 Vietnamská kultura a její hodnoty

V předchozí kapitole jsem shrnula dějiny vietnamské imigrace do ČR až po současný stav vietnamské menšiny. Historický vývoj je jedním z důležitých zdrojů informací o vietnamském etniku, o tom jak mohou být věci ze strany Vietnamců vnímány. Neméně důležitým ukazatelem jsou právě hodnoty vietnamské společnosti a její kultura. O její přiblížení se pokouším v následující kapitole.

Vietnamská kultura je utvářena dlouholetou historií a duchovními proudy, které za tu dobu Vietnamem prošly. Od konfucianismu, taoismu a buddhismu přes křesťanství, islám a hinduismus, až po některé moderní směry současné doby. Vietnamci věří v nadpřirozené síly, které ovládají náš život na zemi, zejména duchové zemřelých nebo bohové. Právě duchové zemřelých předků hrají velmi důležitou roli. Ve Vietnamu nejsou náboženství striktně rozdělena, ale dochází k jejich pozvolnému

prolínání. Prastaré kulturní dědictví je možné nejvýrazněji spatřit během vietnamských svátků, oslav nebo rituálů. Všechny tyto události jsou silně vázány na rodinu a tradiční procesy zemědělské práce. Během všech významných událostí je ve Vietnamu kladen velký důraz na podávané pokrmy (Pechová 2006: 56-58).

Hodnoty vietnamského národa jsou utvářeny zejména národní hrdostí, která je založena na nezávislosti vietnamského státu a hlavně také na ubránění se velkému množství válečných hrozeb od velikánů jako jsou Spojené státy nebo Čína. Válečné úspěchy hrály vždy silnou roli v pronárodním smýšlení Vietnamců, jelikož jedním z božstev, které uctívají, jsou i bývalý vojevůdce a národní hrdinové z dob minulých. Tyto osobnosti v historii bojovali proti čínské expanzi a Vietnamci je vnímají jako zachránce před absorbováním Vietnamu Čínou. Čína hraje z mnohých důvodů v historii Vietnamu velmi silnou roli, proto je logické, že jejich kultura se v mnohém prolíná. Zejména konfuciánská výchova a její zásady se vžily natolik, že jsou součástí vietnamského smýšlení dodnes. Další věcí, která utváří vietnamskou kulturu, je bezesporu rýže. Pěstování rýže je základem vietnamského hospodářství. Vzhledem k náročnosti pěstování rýže je pro tento druh hospodářství důležitá píle, trpělivost a houževnatost. Rýže není pro Vietnamce pouze něčím, s čím obchodují, ale i spojením s jejich tradiční kulturou a tradicí. Tradiční pokrmy zahrnující rýži tak mohou být něčím, co nám, Čechům, umožňuje konzumovat nejen nutričně hodnotné jídlo, ale i vietnamskou kulturu a tradici (Vasiljev 2006: 68-78).

1.5 Význam jídla a stravování

Tato kapitola je stěžejní pro pochopení významu jídla, které se mojí prací prolíná kvůli základnímu pojmu - vietnamská kuchyně a vietnamská restaurace. Potřebujeme znát význam jídla a stravování, abychom porozuměli možným hodnotám přikládaným právě jedení. Výzkumný problém této práce se týká toho, jak působí na důstojnost vietnamských imigrantů to, že je vietnamské jídlo oblíbené mezi Čechy. Význam jídla pro vietnamskou minoritu jsme mohli v předchozích kapitolách poznat zejména ve vztahu k rýži, která je důležitým hospodářským produktem Vietnamu. Současně se její funkce dotýká také tradičního vietnamského kulinářství.

Každý k životu potřebuje potravu, člověk jako všežravec je navíc uzpůsoben pro konzumaci různorodých plodin, dle toho, v jakých přírodních podmínkách se zrovna nachází. Tato různorodost dala vzniknout specifickým tradičním potravinám pro

konkrétní skupiny lidí, žijících na určitém místě. Lidé však jako jediní živočichové svou potravu upravují a vytváří z ní rozličné pokrmy. Historickým vývojem a rozmístěním jednotlivých skupin lidí v různých přírodních podmínkách došlo také ke vzniku velmi různorodých variací, jakou tepelnou úpravou si jídlo připravovat nebo jaké bylinky jsou pro tu, či onu skupinu specifické a oblíbené (Fischler 1988: 4). Obvykle nám připravují pokrmy lidé, kteří nás mají rádi, kteří nás pozvali k sobě domů na návštěvu, a chtějí nás pohostit tím, co jim samotným chutná. Proto může být setkání s domácím přístupem a celým konceptem restaurace věcí, která lidi osloví a vzbudí v nich příjemné pocity, které si budou chtít zopakovat a do restaurace se vracet. Jídlo tedy již dávno neslouží pouze biologickým potřebám, nýbrž i sociálním. Dle toho, co člověk jí, určuje i to, kým je. Konzumace potravin není jediným determinantem, který určuje příslušnost ke konkrétním sociální skupině. Dalším z nich může být i způsob servírování jídla na stůl, nebo samotný způsob jeho konzumování, jakými nástroji i jaké procedury k samému aktu přísluší. Člověk, který ovládá, nebo alespoň zná způsoby stolování různých národnostních nebo etnických skupin, je ve společnosti uznáván. Chovat se dle etiky by mělo být normou, pro multikulturní svět by proto mělo být normou poznání a učení se zvyklostí, které doprovází stolování v různých částech světa, přinejmenším těch, s jejichž příslušníky přicházíme do styku. Stravování prochází módními trendy, v dnešní době se to týká zejména zahraniční kuchyně, netradiční, která v minulých dobách nebyla k vidění. Moderní člověk má povědomí o jídlech, která jsou specifická pro odlišnou kulturu, současně tím tak dává najevo zájem o druhé a jejich zvyky.

Co a jak kdo jí, je následek nejen historie a přírodních podmínek, ale i náboženských hodnot. Většina náboženství má svá tabuizovaná jídla, která mají náboženský význam, naopak existují pokrmy přímo určené pro slavnostní příležitosti jako svatba, pohřeb, narozeniny. Příkladem může být pečení celého zvířete, což se provádí při evropských oslavách (Fox 2009: 1-20).

Stravovací návyky však nejsou věcí stabilní a neměnnou, naopak jsou proměnlivé a ovlivnitelné různými faktory. Z pohledu antropologů jsou migrující lidé jedním z takových faktorů. Do zemí, do kterých se rozhodnou odcestovat s sebou přináší svůj způsob stravování, mnohdy i nové suroviny pro přípravu jídel. Ty se při narůstající koncentraci imigrantů stejného národa začínají dovážet a stávají se běžně dostupnými (Mintz, Du Bois 2002: 7).

Tím se dostáváme k identifikační funkci jídla. Tím, že je pro stejné etnické, národnostní i sociální skupiny specifický určitý způsob stravování, můžeme i tyto

skupiny identifikovat. Na druhou stranu konzumací národních jídel dáváme na odiv svou příslušnost nebo sympatie k danému národu či etniku (Mintz, Du Bois 2002: 11).

V obecném měřítku se již opouští od nabídky nekvalitních pokrmů na ulicích. V reakci na poptávku po kvalitnějším jídle a širším výběru zde nahrazují stánky s rychlým občerstvením, založeném zejména na nekvalitních surovinách, stánky mnohých zahraničních kuchyní, asijských, indických, apod., které dodržují původní receptury a tak i kvalitní suroviny. Následkem toho však cena tohoto „rychlého zahnání hladu“ stoupá a tím i mění ráz městských částí (Hanser, Zachary 2014: 45-49). Tyto změny jsou důsledkem migrace cizinců, kteří s sebou přinášejí svou kulturu, kterou je nedílnou součástí právě jídlo. Už jen skutečnost, že je uvnitř každého z nás jakási představa o národnostech, spojená se specifickým jídlem dané kultury dokládá, jak silné je pojítko mezi jídlem a identitou. Pro imigranty může být v cizí zemi jejich národní jídlo něčím, co je přibližuje k jejich krajanům, a dotváří pocit sounáležitosti skrze sdílenou hodnotu, jakou je právě jídlo. Ve vztahu k majoritě je tradiční jídlo pro imigranty určitým identifikačním prvkem, kterým svému okolí mohou říci, kým jsou (Fischler 1988: 2-7).

Pojem tradiční jídlo je ovšem velmi problematický. Pod pojmem „tradiční“ se může skrývat mnoho významů. Obecně platí, že tradiční jídlo pochází z místa svého vytvoření či vymyšlení. Rovněž suroviny jsou totožné jako v původní úpravě. U jídel z odlišných částí světa to může rovněž znamenat, že nám toto tradiční jídlo uvařil někdo, kdo z onoho místa pochází a zde se ho i naučil vařit (Pratt 2008: 62-65). Pro vietnamské imigranty je jídlo nezastupitelnou součástí jejich identity. I v nejdlehlších částech světa udržují své tradice, svátky a festivaly, při kterých je ústředním projevem samozřejmě jídlo. Prostřednictvím těchto událostí udržují své kulturní hodnoty aktuálními a svým potomkům tím připomínají jejich kořeny (Carruthers 2008: 106-107). V České republice je na vietnamské jídlo ve vietnamských rodinách kladen velký důraz. I přes časově velmi náročná zaměstnání a množství koníčků dětí, mají vietnamské rodiny ve zvyku scházet se při společné večeři, která probíhá tradičním vietnamským způsobem, kdy si ze společných mís s pokrmy odebírá každý do své menší misky, nejčastěji rýži, maso a zeleninu. Tyto ingredience se poté ještě zalívají vývarem nebo speciálně připravenou omáčkou obsahující často vietnamskou rybí omáčku. Vše se konzumuje za použití hůlek, a celá událost je doprovázena vhodným chováním určeným hierarchií strážníků (Kocourek 2006: 123).

Stravování může ovlivňovat nejen naše zdraví, ale i prostředí kolem nás. Skrze stravování dáváme najevo příslušnost k sociálním skupinám, své postoje, náboženství i integraci a toleranci v odlišných kulturních prostředích.

1.6 Důstojnost

Pojem důstojnost je klíčovým pro pochopení toho, jak chápat a rozumět pocitům a projevům chování, které hodlám zkoumat u svých respondentů. Zajímám se o pocit důstojnosti vietnamských imigrantů, a tak je třeba stanovit, co je možné za pocit důstojnosti považovat, jakých podob může nabývat, a čím je ovlivňován. Pro zkoumání důstojnosti musíme nejdříve definovat, co to vůbec důstojnost je a jaké typy důstojnosti můžeme pozorovat.

Definovat důstojnost není jednoduché, obecně lze říci, že je spojována s pojmy jako úcta, autonomie a ovládání. Důstojnost můžeme podle Kalvacha (2004) rozdělit na čtyři druhy: důstojnost zásluh, důstojnost mravní síly, důstojnost osobní identity a Menschenwürde (Kalvach 2004: 12).

Důstojnost zásluh je úzce spojena se společenským statutem. Tato důstojnost je získávána úspěchy a postavením ve společnosti, například určitou funkcí. Funkce simuluje jakousi roli ve společnosti, ke které důstojnost neodmyslitelně patří, může jí být například starosta. Postavení ve společnosti ovlivňují i ekonomické faktory. Naproti tomu je důstojnost mravní síly, která závisí zcela na vnitřních pocitech nositele tohoto typu důstojnosti. Tento pocit je odrazem toho, zda jeho nositel následuje svým chováním mravní zásady, které zastává. Pokud ano, může být jeden z jeho pocitů právě důstojnost mravní síly.

Důstojnost osobní identity je zřejmě tou nejdůležitější pro můj výzkum, jelikož odráží sebeúctu a osobitou identitu jednotlivce. Dále je pro tento typ specifickým pojmem integrita, vědomí vlastního já, začlenění do pospolitosti a schopnost nalézat smysl ve svém životě. Člověk oplývající tímto druhem důstojnosti by měl být schopen vyprávět pozitivní příběh o svém životě. Následky narušení této důstojnosti mohou být například pocity trapnosti, přehlížení, degradace, ponížení nebo hanby. Posledním typem důstojnosti je Menschenwürde - důstojnost, která vyvěrá z primární skutečnosti lidské existence. Značí nějakou univerzální hodnotu lidských bytostí (Kalvach 2004: 12-13).

Tématem spjatým s důstojností se také zabývá Taylor (2001). Ten se k pojmu důstojnost vztahuje skrze formování osobní identity. Osobní identitu jedince vnímá jako entitu, která je částečně utvářena uznáním druhých. Právě toto uznání by se dle autora mělo odvíjet od jedinečné osobní identity, naopak se distancuje od identity většinové nebo asimilované. Podle tohoto pojetí by se měl setkat s úctou a uznáním každý člověk díky své jedinečné identitě (Taylor 2001: 44-59). Tuto individualitu vnímám jako opak od již zmíněné asimilace, kdy by jedinci byli nuceni k chování, které je běžné pro většinu společnosti. Díky provozování vietnamské restaurace je vietnamským imigrantům umožněno pokračovat ve zvycích a tradicích, na které jsou zvyklí ze své domoviny a tím si zachovávají svou identitu.

Právě vietnamská identita a sounáležitost s vlastním etnikem je velmi silným atributem, který je u vietnamských imigrantů v ČR přítomen. Jejich vlastenecké cítění je kvůli dlouhým obdobím válek a bojů silně zakořeněno. Pro připomínku významných událostí historie slaví svátky, které jsou vždy úzce spjaty s konkrétními pokrmy. Všechny důležité události i události každodenního života sdílí vietnamská rodina společně. Vietnamská rodina je jednotkou, která poskytuje bezpečí a jistoty nejen ve Vietnamu, ale zejména v hostitelské zemi, kam rodina imigruje. Migrace většinou probíhá s ekonomickými cíli, takže je obživa rodiny a její zabezpečení hlavním úkolem imigrantů (Kocourek a kol. 2006: 114-116).

Zabezpečení rodiny je pro Vietnamce otázkou důstojnosti. Ve vietnamské historii bylo na podnikatele nahlíženo s despektem, zejména kvůli risku, který podnikání přináší. Tento pohled je spojován s konfuciánským učením, avšak sám Konfucius se nikdy proti samostatnému obchodování nevyslovoval, jeho slova byla pravděpodobně vyložena vrchností tak, aby z toho mohla co nejvíce těžit. Do dnešní doby se toto nahlížení značně proměnilo, ve Vietnamu se rozšiřuje zájem o vzdělávání v podnikatelské činnosti, je zde i množství vysokých škol zaměřených na toto odvětví. Úroveň tohoto vzdělání a následné uplatnění jednotlivců zatím není velmi úspěšné, vzhledem ke krátké historii těchto aktivit ve Vietnamu. Být vietnamským podnikatelem, který dokáže vést podnik tak, aby prosperoval, je v současné době mezi Vietnamci velice úctyhodná a obdivuhodná záležitost (Vuog, Tran 2009: 54-76).

Práce a finanční zabezpečení rodiny jsou tedy jedny z hlavních důvodů pro imigraci Vietnamců do ČR. Pracovní a životní podmínky se prolínají v důvodech pro migraci u všech migrantů. Tyto aspekty poté mohou působit na jejich pocit důstojnosti. Studie Dereka McGhee a kol. (2012), zkoumá vliv migrace do UK na životy

imigrantských mešin v UK. Respondenti se zde shodují na lepší životní úrovni, kterou v zemi původu nebyli schopni dosáhnout ani tvrdou každodenní dřinou. Zde si dle jejich slov mohou dopřát důstojnější život, jelikož nemusí neustále přemýšlet nad tím, zda si něco mohou nebo nemohou dovolit pořídít, aby byli schopni s penězi vyjít do další výplaty, jak tomu bylo dříve. Litují sice vzdálenosti mezi nimi a zbytkem jejich rodin, současně však věří, že by svým dětem nebyli schopni poskytnout vše, co jim mohou nabídnout v UK. Velká Británie jim tedy umožňuje žít důstojný život, a to zejména skrze hodnocení za jejich práci, které jim dává dostatek prostředků ke spokojenosti a nadbytku (McGhee a kol. 2012: 711-725).

V jižní Africe bylo zkoumání respektu a důstojnosti podrobeno množství mužů, kteří se potýkají s nezaměstnaností. Jejich pocit důstojnosti je ustavován skrze respekt okolí a jejich vlastní finanční nezávislost. V případě, že se opakovaně ocitají závislí na svých rodinných příslušnících z důvodu nenalezení práce, docházelo u nich k frustraci, která často vyústí v agresi. Důstojně se naopak cítí nezávislí a samostatní (Gibbs a kol. 2014: 1-9).

Studie Pyszczynského a kol. (2004), zaměřená na sebehodnocení jedince, které je součástí vnitřního pocitu důstojnosti, poukazuje na důležitost vazeb mezi lidmi. Dle toho jak člověk hodnotí sám sebe, je později schopen navazovat mezilidské vztahy. Na druhou stranu je sebevědomí a sebehodnocení utvářeno těmito vazbami, které lidem poskytují určitý druh bezpečí (Pyszczynski a kol. 2004: 435-464).

Je tedy patrné, že je zkoumání důstojnosti velice komplikovaným tématem. Důstojnost je tvořena mnoha faktory, které ji utváří, pro každého z nás může být důstojné něco jiného a současně i naše důstojnost je ovlivňována množstvím faktorů, které ji ovlivňují, ať už jde o naši sebedůvěru a sebehodnocení nebo projevy ostatních vůči naší osobě. Pro důstojnost imigrantů v cizí zemi, která má jiné zvyklosti a hodnoty může být důležité, že se lidé z minority zajímají o jejich kulturu a snaží se jí porozumět. Uznávání druhé kultury a snaha o její pochopení, mohou mít pozitivní efekt na pocit důstojnosti jedince (Chongruksa a kol. 2010: 282-288).

1.7 Shrnutí teoretického rámce

Na začátku teoretické části byla obšírně analyzována historie vietnamské imigrace do ČR. Z této pasáže bych jako nejdůležitější body vyzdvihla Československou pomoc za dob socialismu, která sice nebyla bez přínosů pro pomáhající stranu, ale přesto je

velice podstatná pro budoucí vnímání Česka Vietnamem a jeho obyvateli. Tato vazba pomohla mnoha Vietnamcům začít žít život v ČR a po překonání všech bariér, ať už jazykových nebo kulturních, začít i podnikat. Právě podnikání je v současné době jedním z hlavních důvodů pro opuštění rodné země a přesun do ČR. Další důvody mohou být například následování části rodiny, která v Česku již žije. Tyto důvody lze rozdělit podle doby, ve které dotyční přijíždějí do Česka. Takové rozdělení nám nabízí Freidingerová (2014). Zde jsem vybrala pouze kategorie, které jsou důležité pro můj výzkum, jelikož vietnamští účastníci výzkumu spadají všichni do kategorie starousedlíků. Další zmíněnou kategorií jsou děti starousedlíků. Ty jsou zmíněny z toho důvodu, že součástí neformálních rozhovorů s majitelem restaurace jsou i informace o jeho dětech a jeho postoji k jejich výchově, což může být ukazatelem míry náležitosti k tradičním hodnotám a učení. Právě ty jsou dále shrnuty v další kapitole, která pojednává o hodnotách a důležitých bodech vietnamské kultury. Ta mimo jiné ukazuje, že každá důležitá událost je pevně vázána na jídlo a tradiční pokrmy. Tématem jídlo a stravování poté pokračuji k definici toho, co všechno může pro lidi znamenat a představovat, a že je často silným projevem sounáležitosti a sympatií k určité kultuře, což může mít vliv na důstojnost nositele této kulturní identity. Důstojnost je následně rozdělena a definována do typů dle Kalvacha (2004). Stejně tak na důstojnost jedince může působit skutečnost, že je uznáván pro svou originální identitu (Taylor 2001: 58).

Z těchto prvotních předpokladů vyplývá několik hypotéz, které mě v datech budou zajímat. Především se jedná o tyto: Jak vietnamští imigranti participující na chodu vietnamské restaurace přistupují ke své práci? Jak vnímají skutečnost, že Češi pozitivně přijímají nabídku tradičního vietnamského jídla? Jaký vztah mají návštěvníci restaurace k vietnamské kultuře? Nakolik se klienti restaurace zajímají o nabízené pokrmy a suroviny, které obsahují? A v neposlední řadě také: Jak vietnamští imigranti definují a konstruuji důstojnost?

2 Metodologie

Výzkum zaměřený na pocit důstojnosti vietnamských imigrantů ve spojitosti s existencí vietnamských restaurací, na jehož základě je napsána tato práce, byl prováděn ve vietnamské restauraci na Praze 6. Zkoumání probíhalo od listopadu 2014 do července 2015. Cílem práce bylo zjistit, jaký vliv má existence vietnamské restaurace nabízející vietnamské pokrmy na pocit důstojnosti vietnamských imigrantů. V mém případě zejména jejího provozovatele - Petra. Metody sběru dat se odvíjely od prohlubujícího se přátelského vztahu mezi mnou a majitelem restaurace, díky kterému jsem měla možnost klást otázky v příjemné atmosféře, ale také příležitost stát se součástí restaurace v roli zaměstnance a do svého výzkumu tak zařadit i zúčastněné pozorování. V následující kapitole přiblížím a doplním výzkumné metody.

2.1 Výběr metody

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodu biografického rozhovoru, která mi poskytne celkový vhled do zkoumané problematiky a také komplexní vývoj a životní příběh osobnosti, které se téma přímo týká. Rozhovor budu provádět s majitelem restaurace. Tuto metodu jsem zvolila proto, že doufám v to, že během vyprávění budu schopná zjistit prvotní pohnutky pro stěhování do České republiky, založení restaurace s tradiční vietnamskou kuchyní nebo participaci v tomto oboru na pozici zaměstnance a skrze tato vyprávování poznat emoce, které jsou s těmito událostmi spjaty. Dále bych také ráda odhalila některé věci, které bych u přímých otázek nebyla schopná zjistit, ale tímto spontánním způsobem vyprávění by mohly samy vyjít najevo. Toto vyprávění bylo doplněno o mé zúčastněné pozorování v roli servírky v již zmiňované restauraci, při kterém jsem prováděla také několik krátkých neformálních rozhovorů s hosty restaurace, ale i se zaměstnanci. Zúčastněné pozorování se stalo během výzkumu hybným bodem mé práce, jelikož jsem díky němu pronikla do prostředí zkoumané situace, ba co víc, stala jsem se její součástí. Plně se zde ztotožňuji s názorem Ghoshe (2013), že je výzkum založený na etnografii plný reflexe a sebereflexe. Výzkumník se musí stále zamýšlet nad tím, jaké vjemy jsou jeho pouhou interpretací, a je potřeba se na skutečný význam spatřeného doptat přímo aktéra, nebo zda a kde je jeho interpretace pro výzkum žádoucí (Ghosh 2013: 7-10). Do výzkumu jsem byla často natolik

ponořena, že jsem svůj etnografický habitus nebyla schopna „vypnout“ ani po opuštění výzkumného terénu, a i nadále pozorovala dění kolem sebe s nadměrným zájmem a vnímavostí. Během zúčastněného pozorování jsem zkoumala a pozorovala zejména chování klientů k obsluze, jejich zájem o vietnamskou kulturu a z druhé strany přístup zaměstnanců a majitelů restaurace ke své práci a k návštěvníkům restaurace. Posléze jsem se ještě rozhodla pro hlubší prozkoumání pojmu „důstojnost“ a celkové vnímání restaurace jejími zaměstnanci pomocí metody ranking. Díky této metodě bylo možné porovnat jednotlivé hodnoty a utřídit výpovědi účastníků výzkumu. Výhodou této metody je nutnost porovnávání všech doposud zjištěných aspektů dané problematiky mezi sebou, což může ještě více odhalit respondentovo vnímání tématu (Alwin, Krosnick 1985: 535-550). Také se díky této metodě mohu pokusit o konstrukci pojmu důstojnost u svých respondentů. Spojením těchto metod jsem svá zjištění mohla potvrzovat nebo vyvracet prostřednictvím porovnání, dále i doplňovat informace, které by pouze jednou metodou nebyly odhaleny. Tyto výhody popisuje Seale (2002), když označuje triangulaci jako prostředek, který přináší větší validitu získaným informacím (Seale 2002: 8-11).

2.2 Biografický a neformální rozhovor

Biografie je nástrojem výzkumného rozhovoru narativního typu. Narativní rozhovor je založen na vyprávění respondenta, které je jen minimálně narušováno tazatelem a má za cíl odkrýt, co a do jaké míry je pro respondenty důležité a co naopak ne. Z jakých důvodů o některých věcech mluví hodně nebo naopak proč některé, možná podstatné, věci neuvádí ve svých vyprávěních.

Biografický rozhovor by měl být zahájen pobídnutím k vyprávění životního příběhu nebo některé jeho etapy. Respondent poté sám volí, co a jak bude zmiňovat a tazatel poté jen doplňuje upřesňujícími otázkami celek výpovědi. Přínosem tohoto způsobu rozhovoru by měla být právě respondentova volná ruka ve vyprávění (Hendl 2005: 176-177). V této fázi jsem začala klást otázky, které mě napadaly během Petrova vyprávění. Díky tomuto přístupu jsem respondentovi dala najevo, že jsem plně zaujata jeho vyprávěním a jeho osobou. Tím se informátor ocitá v „hlavní roli“, což působí na jeho sebejistotu, a díky tomu i uvolněnost při rozhovoru. Dosáhla jsem tím jeho otevřenosti a pocitu, že mě jeho životní příběh skutečně velmi zajímá, dokonce, že se

snažím proniknout do vypravovaných situací z jeho perspektivy (Kaufmann 2010: 60-62).

Rozhovory se zákazníky restaurace probíhaly formou neformálních rozhovorů, kdy jsem pokládala otázky přirozeně a individuálně, dle každého respondenta. V mém případě byly otázky směřovány k tématu, o které se zajímám. Témata se však velmi přirozeně točila okolo restaurace, ve které jsme se zrovna nacházeli, takže tím nebyla nijak narušena neformálnost rozhovoru (Hendl 2005: 175).

2.3 Zúčastněné pozorování

Metodu etnografie neboli zúčastněné pozorování jsem prováděla ve zvolené vietnamské restauraci nejprve jako pozorovatel dění v roli zákazníka, poté jako zaměstnankyně restaurace na pozici servírky. Etnografie je zřejmě nejpoužívanějším a nejlepším nástrojem kulturní antropologie. Díky této metodě je možné proniknout do každodennosti zkoumané sociální situace. Výzkumník se během používání této metody dostává do střetu s každodenní žitou realitou účastníků výzkumu, a samotný sběr dat tak může probíhat v prostředí přirozeném studované skupině. Zúčastněné pozorování můžeme dělit podle míry participace na zkoumané situaci od „neparticipace“ až po „kompletní participaci“. Já jsem se na začátku svého výzkumu pohybovala pouze na rozhraní pasivní a mírné participace, kdy jsem sice byla součástí zkoumané situace jako zákaznice a mezi mnou a majitelem restaurace probíhala konverzace o podniku, ale jinak jsem jiným způsobem nebyla během pozorování aktivním účastníkem. Během výzkumu se situace proměnila a já se měla možnost stát kompletně participujícím členem zkoumané sociální skupiny (Hejnal 2012: 141-144).

2.4 Ranking metoda

Tuto metodu jsem použila pro konstrukci pojmu „důstojnost“ a dále také pro popis toho, co zaměstnancům a majiteli přináší práce v restauraci. Během této metody je respondent požádán o seřazení jemu předložených pojmů, a to dle určeného faktoru. Většinou jím bývá významnost pro zadanou problematiku (Chiusole, Stefanutti 2011: 49-51). Výhoda této metody spočívá v porovnání jednotlivých pojmů mezi sebou, díky čemuž dochází k vytvoření kompletního obrazu jednotlivých hodnot z pohledu

respondenta. Oproti metodě rating, která je založena na přidělování hodnot ke každému pojmu zvlášť, je zde výhodou právě řazení hodnot vzhledem k jejich porovnání vůči sobě (Maio a kol 1996: 171-173). Výběr pojmů pro testování jsem stanovila na základě rozhovorů o pojmu důstojnost s vietnamskou studentkou a majitelem restaurace. Během provádění této metody jsem dotazovala respondenty ohledně dalších pojmů a možností, které podle nich v mnou vytvořeném výčtu nezazněly a jsou pro ně důležité.

Před samotným testováním jsem své pojmy konzultovala s majitelem restaurace, který mi pomohl seznam pojmů upravit, tak, že mezi odpověďmi na otázku: „Co pro tebe znamená důstojnost?“ našel jednu, která byla dle jeho mínění nesmyslná, a bylo mi řečeno, že to Vietnamci takto nevnímají, možnost zněla: „Když se mnou někdo jedná bez předsudků.“. Zbylý výběr byl dle jeho preferencí v pořádku a žádný pojem by nedoplnil. Během testování jsem se i ostatních respondentů zeptala na další možné hodnoty, které je napadají, jsou pro ně důležité, ale v seznamu chybí, bylo mi však odpovězeno, že je to v této podobě kompletní. Položila jsem svým respondentům dvě otázky pro testování pomocí metody řazení pojmů dle jejich důležitosti: „*Co ti přináší vietnamská restaurace?*“ a „*Co pro tebe znamená důstojnost?*“ a jednu doplňující otázku: „*Zažil jsi na tomto pracovišti událost, během které ses necítil důstojně? Jakou?*“. Na první otázku byla vytvořena tato sada pojmů k seřazení: radost z vaření, úspěch, peníze, komunikace s okolím a šíření vietnamské kuchyně mezi Čechy. Pro druhou otázku byly vybrány tyto pojmy: když to, co dělám, má úspěch, když se ostatní zajímají o mou kulturu, když se ostatní zajímají o mou osobu a když můžu dělat to, co považuji za úctyhodné.

2.5 Průběh rozhovorů

Mými respondenty byly osoby, které jsou úzce spjaty s provozem vietnamské restaurace na Praze 6. Jednalo se zejména o majitele restaurace Petra, se kterým jsem během svého výzkumu byla v úzkém kontaktu, takže naše komunikace byla převážně velmi uvolněná. Petr věděl, čím se zabývám a s vyprávěním svého příběhu neměl žádný problém. Spíše se během vyprávění zastavoval a ptal, zda mluví o tom, co mě zajímá, takže jsem často pokládala například nějaké doplňující otázky k jeho vyprávění. Zúčastněné pozorování probíhalo přímo v restauraci, poté, co mě Petr požádal o výpomoc z důvodu chybějící pracovní síly. S nadšením jsem souhlasila, jelikož si

uvědomuji důležitost participace v takovém rozsahu. Má práce spočívala v kooperaci s Jirkou, vietnamským zaměstnancem restaurace, v obsluhování zákazníků. Díky tomu jsem poznala „zákulisi“ restaurace, ale i zákazníky z jiné perspektivy. Zákazníky jsem během své pracovní doby čas od času oslovila s pár krátkými otázkami. Nejprve jsem respondentům vysvětlila, čeho se týká můj výzkum a neformálním způsobem jsem je vyzvala ke zdůvodnění své návštěvy restaurace, četnosti návštěv restaurací s podobným zaměřením nebo jsem se během rozhovorů zaměřila na jejich pocity ohledně prostředí restaurace, co se jim líbí, proč se vracejí, nebo naopak co by změnili. Na získané informace od zákazníků restaurace jsem poté navedla řeč při neformálních rozhovorech s Petrem, a sledovala jsem jeho verbální i neverbální reakce. S Jirkou jsem se bavila jen velmi omezeně, jelikož pro nás byla čeština velkou bariérou. Bavili jsme se spíše o základních věcech, moc do hloubky jsem zacházet ani nechtěla, jelikož jsem ho nechtěla uvádět do rozpaků, protože na něm už někdy bylo patrné, že mu je trapné, že neumí lépe česky. Tuto skutečnost také čas od času hlasitě rozzlobeně potvrdoval. Druhý zaměstnanec, který pracoval převážně v kuchyni, se choval velice vstřícně a mile, ale jeho čeština byla ještě na horší úrovni než Jirkova. Během výzkumu byl však Jirka propuštěn a místo něj přijata nová pomocná síla do kuchyně – Martin. Ten se spolu s Petrem a Janem účastnil metody ranking, abych i přes jejich jazykovou nekompetenci byla schopna vytvořit obraz jejich názorů na práci v restauraci a samotný pojem důstojnost.

Dále jsem vedla rozhovor s vietnamskou studentkou vysoké školy na téma vietnamské restaurace a důstojnost.

2.6 Metoda interpretace dat

Některé delší rozhovory jsem nahrávala na diktafon a posléze přepsala, kratší výzkumné rozhovory s hosty restaurace jsem pouze přepisovala z paměti po skončení mé pracovní doby. Při těchto prepisech jsem provedla redukci prvního řádu, jelikož jsem do počítače již nezaznamenala úryvky, které s výzkumem neměly nic společného, například se týkaly mého osobního života. Při přepisování jsem kladla důraz taktéž na záznamy emočních projevů jako smích nebo výrazy v obličeji, jelikož takovéto projevy mohou často odhalit více než vyřčená slova. Závěry tedy vycházejí převážně z mých postřehů, které jsem během svého zúčastněného pozorování nasbírala nebo přímo z informací, které mi byly respondenty sděleny verbálně. Dále jsem v případě metody

ranking přisoudila uděleným pořadím číselné hodnoty a sledovala výsledky součtů. Všechny zmíněné metody poté vůči sobě analyzovala a vytvořila ucelený rámec zjištěných možných vzorců.

Všechna jména účastníků mého výzkumu jsou pro účely bakalářské práce smyšlená.

2.7 Reflexe výzkumu

Během tohoto výzkumu jsem se naučila mnohé věci, o kterých jsem před začátkem výzkumu neměla ani tušení. Získala jsem, troufám si říci, přátele a známosti, které mě každý určitým způsobem budou i nadále formovat. Participace na provozu restaurace a spolupráce s jejími zaměstnanci mě nenechala úplně nezaujatou a mé sympatie se všemi členy této naší „komunity“ se odrazily jak v rozhovorech se zákazníky, tak i v celé mé práci. Domnívám se však, že etnografický výzkum je těmito aspekty vždy poznamenán, je jen potřeba si tyto skutečnosti uvědomovat a dále s nimi pracovat. Jako pracovník restaurace a zároveň výzkumník jsem se potýkala s některými dilematy, která vyprodukovaly tyto dvě role, ve kterých jsem se ocitala v jeden okamžik. Například v situacích, kdy jsem měla příležitost s osloveným zákazníkem vést rozhovor po delší dobu, ale věděla jsem, že jsem se primárně zavázala pro výpomoc v komplikované době, kterou majitel restaurace prožívá. Nicméně jsem ráda za tuto zkušenost, jelikož jsem díky ní mohla být součástí přátelského pracovního prostředí, které mi umožnilo nahlédnout doslova „pod pokličku“ provozu restaurace. Vztahy se zaměstnanci restaurace jsem vždy stavěla před své výzkumnické potřeby, kvůli svým osobním i výzkumnickým morálním zásadám. Kvůli těmto svým preferencím jsem možná nedosáhla na množství informací, které bylo v mých silách, na druhou stranu jsem naše vztahy nenarušila a tím i uchovala prostor pro další výzkumy.

3 Výzkumná část

Empirická část je rozdělena na tři hlavní oblasti. V první se zaměřím na popis restaurace, kde se můj výzkum odehrával a také charakterizují účastníky výzkumu. Druhá část bude obsahovat shrnutí získaných poznatků ze zúčastněného pozorování a rozhovorů a ve třetí předkládám porovnání informací ze zúčastněného pozorování a výzkumných rozhovorů.

3.1 Popis restaurace a charakteristika respondentů

Restaurace se nachází na Praze 6. Otevírací doba od pondělí do pátku je 10:00-22:00, o víkendu 12:00-22:00. Ačkoliv je její kapacita osmadvacet míst a v letním období se tento prostor zvětší o venkovní terasu před restaurací o dalších zhruba pětadvacet míst, tak kvůli celkovému stísněnému prostoru restauraci řadím spíše mezi menší podniky. Uvnitř restaurace je nekuřácký prostor. Interiér restaurace je starší až nemoderní, výzdoba je zde decentní. Dominantním objektem restaurace jsou dvě malby, které pokrývají dvě přiléhající stěny. Jsou to malby vietnamských scénérií, které zde nechal Petr namalovat svým kamarádem před otevřením restaurace. Malby byly inspirovány fotografiemi vietnamského pobřeží, na kterém se objímá mladý pár a vystupujících skal z moře, které obeplouvá rybářská loďka (majitel restaurace byl dříve ve Vietnamu rybář). Restaurace zde funguje od března 2014 a dle návštěvnosti a stálosti hostů se těší veliké oblibě. V současné době má restaurace, kromě majitele Petra, další dva vietnamské zaměstnance a pár dnů v týdnu také mě na pozici servírky. Jeden z mých kolegů pracuje převážně jako pomocný kuchař a druhý obsluhuje hosty restaurace. Petr je tam, kde je potřeba. Během dne je zde puštěna vietnamská hudba, kterou si personál (už i včetně mě) pobrukuje. Poté, co si zákazníci vyberou z jídelního lístku, tak se pomocí pokladního systému odešle objednávka do kuchyně, kde započne příprava pokrmů. Vždy z čerstvých surovin, které jsou během dne průběžně předpřipravovány a každý den dováží Petr z holešovické tržnice suroviny nové.

Nyní se zaměřím na klíčovou postavu této restaurace a to jejího majitele Petra. Petrovi je padesát dva let, má ženu a dvě děti. Do České republiky přijel v rámci socialistických smluv a poté zde zůstal kvůli podnikání. Podnikal nejprve v prodeji textilu, poté vedl několik bister v Holešovicích i kamennou asijskou restauraci, nakonec

se rozhodl založit svou vietnamskou restauraci. Jak sám říká, miluje vaření. Vařit se naučil jako malý kluk od svého dědečka, který byl šéfkuchařem v Hanoji, sám pochází z této oblasti také. Zakládá si na čerstvosti a kvalitě potravin. V současné době postrádá jednu pracovní sílu v kuchyni, protože bývalá zaměstnankyně odešla kvůli těhotenství. Vedení restaurace ho stojí veškerý jeho čas a také mnoho energie, proto je již v posledních dnech výzkumu viditelně unavený a strhaný.

Dále se budu věnovat zákaznici, se kterou jsem vedla nejdelší a nejobsáhlejší rozhovor na téma vietnamských restaurací. Sandře je šestadvacet let, pracuje a před nedávnem odjela na sedmnáctiměsíční pracovní pobyt na Novém Zélandě. Tato zkušenost ji dle jejích vlastních slov velmi změnila a změnila i její vnímání mezilidských vztahů. Vietnamské restaurace začala navštěvovat těsně před odletem na Nový Zéland a po návratu do ČR je začala vyhledávat ještě intenzivněji. Tuto restauraci našla díky doporučení přátel, se kterými tvoří jakousi komunitu, která vyhledává vietnamské restaurace a navzájem si poskytují informace a zkušenosti z nově objevených. Sandra vietnamské restaurace vyhledává nejen kvůli chuti, která jí přirostla k srdci a v určité fázi byla i podle svých slov, závislá na vietnamské polévce Pho, ale právě kvůli příjemnému prostředí jejích oblíbených vietnamských restaurací a přátelské obsluze.

Velice důležitými osobnostmi mého výzkumu jsou rovněž mí kolegové. Začnu Jirkou, který se mnou obsluhoval hosty restaurace. Je ve věku Petra, tudíž také kolem padesáti let. Do České republiky přijel někdy těsně před revolucí a chtěl zde pracovat. Po revoluci tedy začal podnikat, tvrdí, že v žádné fabrice nikdy nepracoval a české jméno mu vybrala přítelkyně, která v ČR již žila, protože byl nešťastný z toho, že nikdo neumí vyslovit jeho jméno správně. Do této restaurace se dostal tak, že byli s Petrem přátelé, a když zakládal tuhle restauraci, tak Jirkovi nabídl místo a on ho přijal. Jeho čeština je na dobré úrovni, ovládá hlavně slovní zásobu potřebnou pro komunikaci s hosty, mezi námi probíhala většinou komunikace na základní úrovni bez problémů, potíže se projeví vždy, když jsem začala zabředávat do otázek, které se týkaly jeho osoby, a už nesouvisely s restaurací, kde si potřebnou slovní zásobu již osvojil. Proto je množství informací o jeho osobním životě značně omezené. Ještě obtížnější však byla komunikace mezi mnou a druhým zaměstnancem Janem, který pracuje jako pomocná síla v kuchyni, ten mi prozradil, že na rozdíl od ostatních nemá české jméno, ale francouzské. Stejně jako Jirka přijel do České republiky podnikat a měl zde již kontakty na své přátele. K tomuto zaměstnání se rovněž dostal přes známost s Petrem, který mu

tuto práci nabídl. Jan je velice pozitivní, na mě se vždy usmíval, i když byl v restauraci zrovna veliký nával lidí a práci jsme nestíhali, tak na mě jeho přítomnost působila vždy velice příjemně a mile.

Během výzkumu byl Jirka propuštěn a nahrazen pomocnou silou v kuchyni, Martinem. Ten byl rovněž osloven Perem díky společným známostem, jelikož zrovna hledal práci. Je velice milý a vstřícný. Jeho čeština se od začátku práce zde v restauraci velice zlepšuje, protože je velmi komunikativní a přátelský.

Dále jsem prováděla rozhovor se svou spolužačkou z vysoké školy, která se narodila ve Vietnamu a do svých tří let tam žila s matkou, její otec zde v Čechách pracoval. Poté se s matkou přistěhovaly za otcem a od té doby zde žijí.

Nakonec také mí respondenti z řad zákazníků, se kterými jsem měla možnost krátce pohovořit v rámci výzkumných rozhovorů. Nejčastěji restauraci navštěvují muži ve středním věku. S respondenty z této skupiny jsem rozhovor prováděla nejčastěji, možná i z oho důvodu, že je nejjednodušší oslovit hosta, který přišel do restaurace sám. V této kategorii jsem vedla rozhovor se dvěma vegetariány a třemi dalšími muži, kteří si v této restauraci objednávají zpravidla ta stejná jídla a mezi nimi je vždy Pho. Dále jsem si krátce povídala se dvěma mladými páry, které zde taktéž měly svá oblíbená jídla a restauraci navštěvují alespoň jednou do měsíce. Oba muži z těchto dvou párů do restaurace chodí i sami bez svých přítelkyň.

3.2 Analýza získaných informací

V této kapitole nejdříve rozeberu poznatky získané ze zúčastněného pozorování, poté přejdu k rozhovorům se zákazníky a s mojí spolužačkou Pavlou. Na závěr budu analyzovat biografický rozhovor s Petrem a jeho reakce na má zjištění získaná od zákazníků restaurace a v neposlední řadě také zanalyzuji ranking dotazník.

3.2.1 Analýza terénních poznámek

Z důvodu absence těhotné kuchařky jsem byla požádána o několikadenní výpomoc v restauraci. Měla jsem za úkol zastávat práci servírky, což pro mě bylo ideální příležitostí k pozorování chování zákazníků a navazování kontaktu. Nikdy jsem práci servírky neprovozovala, takže to pro mě ze začátku bylo celkem náročné. Systém, kam se zaznamenávají objednávky ve vietnamštině, mi situaci moc neusnadnil. Po chvíli

jsem si vše zapamatovala a mé soustředění na práci se trochu zvolnilo, takže jsem svou pozornost mohla zaměřit na hosty restaurace.

Ti byli zprvu překvapeni mou přítomností, někteří až rozčarováni. Mnoho z nich se začalo zmateně koukat směrem ke kuchyni, kde zřejmě hledali vedoucího - Petra. Někteří se mě i ptali, kde je Petr, zda je v kuchyni nebo co dělá. Ten z kuchyně čas od času vychází pozdravit své zákazníky a je s velkým nadšením a smíchem vítán.

Tato událost dokresluje Foxovu (2009) představu o tom, že je stravování v současné době také sociální událostí. Návštěvníci restaurace, ve které probíhal výzkum, by bylo možné rozdělit podle míry potřeby tohoto sociálního ukazatele. Nejpočetnější skupina by sestávala právě z těch zákazníků, kteří restauraci navštěvují primárně kvůli zážitku – příjemnému pocitu, který jim atmosféra restaurace a přístup obsluhy, zejména majitele – Petra, přináší. Další kategorie by se poté odvíjeli od snižující se potřeby tohoto sociálního kontaktu a zážitku a stoupající primární potřeby zahnání hladu (Fox 2009: 1).

Zajímavé je, že ačkoliv jsem v restauraci pracovala v době oběda, kdy jsem z předešlých pozorování nabyla dojmu, že je zde největší koncentrace zákazníků, kteří se chtějí rychle najíst a zase rychle odejít, nesetkala jsem se s jediným případem, kdy by byl některý ze zákazníků nějak nepříjemný nebo vyloženě spěchal, naopak jsem se několikrát přistihla, jak si říkám, že už ti lidé jedí nějak moc dlouho.

Zákazníci restaurace jsou povětšinou stálí hosté, mnohokrát se mi stalo, že ani nechtěli jídelní lístek, protože nabídku už dobře znají a rovnou mi říkali číslo jídla, které si chtějí dát. Někteří z nich také chodí vždy na jedno jejich oblíbené jídlo znovu a znovu, většinou tím jídlem bývá vyhlášená polévka Pho.

Polévka Pho není podobná žádnému českému jídlu. Proto je její oblíbenost velice zajímavým jevem, který má dle mých zjištění několik původců. Prvním z nich je to, že dotyčný konzument pobýval v zahraničí, kde poznával různé kuchyně a při tom si oblíbil i vietnamskou polévku, kterou po návratu do vlasti začal vyhledávat. Dále je zde možnost získání této znalosti skrze doporučení známých a v neposlední řadě také náhodné objevení, při zkoušení různých jídel z jídelního lístku. Ve všech těchto bodech je v různé míře obsažen zájem o odlišnou kulturu skrze poznání tradičního pokrmu (Fox 2009: 1-2).

Postupem času a díky spolupráci „v zákulisí“ se měnilo i mé vnímání Petra a zbylých dvou zaměstnanců. Vidím na nich velkou únavu způsobenou chybějící pracovní silou. Petra trápí krom únavy i starosti kolem restaurace a i samotné práce, on sám

zastává zdaleka nejvíce ze všech. Mě jako velice empatického člověka tato atmosféra trápila a velmi na mě doléhala, snažila jsem se však po vzoru Petra vše potlačit a při příchodu hostů být veselá a usměvavá, protože jsem si již začínala uvědomovat, že nejen vynikající jídlo, ale právě dobrá nálada, bezstarostnost a milé jednání je to, co sem lidi táhne. Postupem času si na mě pravidelní hosté zvykají a má přítomnost je již nijak nepřekvapuje. Stále však u některých hostů vnímám, že by rádi viděli i majitele restaurace.

Zde bych ráda popsala zajímavou situaci, která se odehrála během mé služby v roli servírky. Do restaurace přišla asi osmičlenná skupina lidí v čele s mužem ve středním věku. Muž ve středních letech, který tuto událost patrně organizoval, byl velmi rozradostněný a s Petrem, který jakmile uslyšel jeho hlas, tak přiběhl z kuchyně, se velmi srdečně zdravili. Ten samý muž poté na celou restauraci tleskal do rytmu sekání, které se k nám ozývalo z kuchyně, kde Petr připravoval jejich obědy. Ten se z kuchyně hlasitě smál, což všechny pobavilo a tleskajícího muže ještě povzbuzovalo. Při odchodu tito hosté začali něco skandovat, Petr se k nim přidal a ve dveřích se ještě ptali, kdy se spolu konečně opijí. Později jsem se dozvěděla, že následující den večer skutečně proběhla veselá oslava.

Oslavy a důležité události jsou ve Vietnamu vždy spojené s jídlem, stejně tak v ČR, i díky tomu je možné zde spatřit jakési smazání kulturních rozdílů. Díky jednotícím prvkům obou kultur se mezi těmito lidmi vytvořilo pouto, kdy se od rolí majitel podniku - zákazník posunul vztah ke společnému trávení volného času (i když si samozřejmě uvědomují, že zde stále zůstala skutečnost, že v restauraci česká skupinka zaplatila za svou večerní útratu).

Během mého obsluhování jsem slyšela jen samou chválu na pokrmy, které hosté dojedli, většinou jsem talíře odnášela úplně prázdné i přes to, že porce, které tato restaurace připravuje, jsou velmi objemné. Nezřídka kdy mě spokojený zákazník poprosil, ať do kuchyně vyřídím pozdravy a pochvalu za skvělé jídlo. Tak jsem tedy po společném obědě všech zaměstnanců všechnu tuto chválu vyřídila kuchaři i šéfkuchaři. Petr se tvářil spokojeně a byly na něm vidět rozpaky.

Petr této restauraci obětuje veškerý svůj čas, a to proto, že své jídlo připravuje, jak nejlépe umí, z co nejčerstvějších surovin, které je možné sehnat. Je tedy zřejmé, že je pro něj tato restaurace něčím speciálním. Při zjištění, že se toto nasazení setkává s úspěchem, dokonce si lidé výslovně žádají pochvalu kuchaře, troufám si říci, že mu to přináší pocit nalezení životního cíle, uspokojení ze své role a tím je posílen jeho pocit

důstojnosti a integrace (Kalvach 2004: 12-13). Mnohokrát se v této práci vracím k otázkám, které bych chtěla ve svém výzkumu podrobit diskuzi. Zde se domnívám, že jsem odpověděla na to, jak vietnamský majitel restaurace vnímá pozitivní ohlasy na vietnamskou kuchyni. Mohly by to být samozřejmě radost a pýcha spojená s výdělkem a získání stálých zákazníků kvůli finančním benefitům, to by ale Petr nemusel trávit v restauraci všechn svůj čas a snažit se co nejvíce přiblížit chuti vietnamských jídel, která byl zvyklý jíst ve Vietnamu, shánět čerstvé bylinky a další ingredience, které je obtížné v našich podmínkách nalézt v odpovídající kvalitě. I v případě, že jsou pozitivní pocity jako hrdost a uspokojení spojeny s ekonomickými faktory, jde zde podle Kalvacha (2004) o pocit důstojnosti, který pojmenoval jako důstojnost zásluh, která je úzce spjatá se sociálním statutem (Kalvach 2004: 12).

Později během mé participace na chodu restaurace jsem si povšimla změn v chování zaměstnanců vůči mně. Tato změna časově koresponduje s mým narůstajícím zájmem o vietnamský jazyk. Začala jsem se více soustředit na používání a správnou výslovnost vietnamských jmen zaměstnanců a naučila se pár často používaných slov. Při každé této mojí snaze jsem pozorovala, jak mě více a více přijímají mezi sebe, a na oplátku se sami snaží a dělají pokroky v českém jazyce.

Díky těmto poznatkům jsem poté zvolila pojem pro metodu rankingu, kdy jsem se ptala na to, co pro účastníky výzkumu znamená důstojnost. Tím pojmem byl „zájem o mou kulturu“, což se nezávisle potvrdilo i během rozhovoru s Pavlou.

3.2.2 Výzkumné rozhovory se zákazníky

Velice mě překvapilo, jak bylo snadné začít rozhovor s hosty restaurace. Nesetkala jsem se s žádným odmítnutím, naopak jsem se některým musela omluvit s tím, že si s nimi nemohu déle povídat, protože musím pomáhat kolegovi.

Začnu tedy s mým prvním respondentem. Uprostřed obědového „maratonu“ přišel do restaurace muž, i přes krásné počasí se osamocen posadil dovnitř restaurace. Tuto příležitost jsem po chvíli využila pro krátký rozhovor. Zeptala jsem se dotyčného, zda do této restaurace chodí často. Jeho odpověď byla: „*Ne nijak pravidelně, ale čas od času sem zajdu.*“ Dále jsem se ho ptala, co ho na této restauraci zaujalo, proč sem chodí. Odpověděl, že je vegetarián a zde je bohatá nabídka skvělých vegetariánských pokrmů, restaurace se nachází v blízkosti jeho zaměstnání a hlavně kvůli vstřícné a zábavné obsluze.

Krátkou rozmluvu jsem následně vedla s dalším vegetariánem, který přišel a dožadoval se vegetariánské úpravy jednoho z nabízených obědových menu. Toto pozměněné jídlo mu prý Petr vždy připraví. Petr, když nás slyšel, tak hned přišel z kuchyně, se zákazníkem se pozdravili a jeho slova potvrdil a šel mu do kuchyně jídlo uvařit. Po jeho odchodu jsem u zákazníka zůstala, abych se ho zeptala na pár otázek. Jak často restauraci navštěvuje a co ho na ní láká. Stoluje tu prý alespoň jednou do týdne a zejména kvůli skvělé obsluze a výběru vegetariánských vietnamských jídel, která mu moc chutnají. Když jsme se s tímto zákazníkem potkali zhruba o týden později, sám si se mnou hned začal povídat, a já mu šla k Petrovi rovnou objednat jeho vegetariánské menu. Petr mu uvařil něco, co u něj dlouho neměl, jak sám řekl: „*Abyste neměl pořád to stejný.*“. Z toho měl zákazník velkou radost a jídlo si velice vychutnával.

Když si šel dát Petr jednu ze svých pauz s cigaretou, přisedl si k právě příchozímu zákazníkovi, kterému jsem vzápětí přinášela jídelní lístek. Když mě ti dva spatřili, začali se smát. Proč, jsem pochopila hned, jelikož tento zákazník sem chodí vždy na to stejné jídlo, a to Pho. Petr se po chvílce odebral do kuchyně a já si ve chvíli volna k muži přisedla a zaznamenala krátký rozhovor. V něm mi dotyčný sdělil, že tuto restauraci navštěvuje často, chodí sem na obědy i večeře, jelikož bydlí kousek od restaurace a má rád asijskou kuchyni, kterou si vaří i doma. Na otázku, proč navštěvuje zrovna tuto restauraci, odpovídá: „*Protože mají dobrou Pho (smích), a je úplně v pohodě ten majitel.*“. Odvětila jsem, že není jediný, kdo osobnost majitele vyzdvihuje a on odpověděl: „*No, a hlavně dobře vařej!*“.

Při příští příležitosti jsem se dala do řeči s mužem středního věku, kterého jsem si zapamatovala z jeho předchozích návštěv. Říkal, že si tady v té restauraci dává zpravidla stále to stejné, protože mu například polévka Pho chutná v této restauraci nejvíce. Jinde ji prý ochutnal třeba na „Jiráku“ a byla dobrá, ale to prostředí je podle něj hrozný. Dále mi bylo řečeno, že když tuto restauraci objevil, ochutnával různá jídla, ale nic se nepřiblížilo pocitu, který zažil při konzumaci Pho, ani nic ze všech jídel, která kdy jedl. Zanedlouho se jeho touha po této polévce rozvinula v závislost, jak sám říká. Zdejší restauraci prý navštěvoval tak často, že už se obával, aby náhodou nezbuzoval v majitelích podezření, že je s ním něco v nepořádku. Se smíchem říká: „*Zkuste si ještě představit, že si tady běžně objednávám kombinaci tří jídel- pečeného a nepečeného závitku a oblíbenou polévku, nic jiného si v podstatě nedávám.*“. Momentálně prý jeho „závislost“ trochu poklesla, a do restaurace zavítá „jen“ dvakrát nebo třikrát do týdne.

Dále zmiňuje, že ostatní zaměstnanci restaurace ho znají jako zákazníka „2, 4, 9“, což jsou čísla jídel, která si vždy objednává. Přitom se spokojeně usmíval.

Další rozhovor jsem vedla taktéž s mužem okolo 40 let. Ten mi vyprávěl o Pho, kterou jedl na Aljašce, kde ji vařili v thajské restauraci a jak moc bylo její servírování odlišné. Prý krom přidavných mističek na citron, chilli, zázvor a cibulku měli velké množství různých ingrediencí, které si mohl zákazník přidat do polévky. Krom těchto odlišností byla polévka také o trochu větší, jinak také velice chutná. Respondent mezi extra ingrediencemi jmenuje například i masové koule, které jsou dle jeho názoru „trochu mimo“, ale na druhou stranu vyzdvihuje extra porci výhonků, které si do polévky rád přidával. Chut' té zdejší si pochvaluje, hlavně kvůli její jemnosti a poctivosti vývaru. Říkal mi, že sem rád chodí, že má v Praze asi tak pět oblíbených restaurací, kam rád zajde na jídlo a tohle je jedna z nich. Má tady rád hlavně tu Pho, ale i ostatní jídla, protože se po nich prý cítí dobře a lehce, co taky oceňuje, je to, že „kluci tady jsou v pohodě“. Tím pravděpodobně myslí to, co popisuje každý host, se kterým jsem doposud alespoň krátce pohovořila - vstřícnost majitele a panující dobrou náladu v podniku. Tento zákazník byl z mé přítomnosti velice vyveden z míry, významně zdvihal obočí a vystřídal množství překvapených výrazů, když jsem k němu po jeho usazení zamířila s jídelním lístkem. Velmi se podívoval nad tím, že ho hodlám obsluhovat, že nejsem pouze hostem restaurace, stejně jako on. Ptala jsem se ho tedy, co ho na této skutečnosti tak zaráží, tak říkal, že si prostě myslel, že jsem host restaurace a ne zaměstnanec, že je zvyklý na kluky ve žlutých tričkách (firemní trička mají žlutou barvu a je na nich malé logo restaurace). Na vysvětlenou proč jsem firemní tričko nenosila: Nebylo mi majitelem nabídnuto, a jelikož je v restauraci zatím poměrně chladno, byla jsem oblečena vždy do mikiny nebo svetru a bundy nebo vesty, takže jsem možnost nošení firemního trička vyloučila. Další z důvodů, kvůli kterému se domnívám, že by to ani nebylo rozumné, je ten, že nejsem majitelem potravinářského průkazu, a proto bych mohla restauraci v případě kontroly způsobit problémy.

Poslední dva krátké rozhovory jsem vedla se dvěma mladými páry. První z nich mi sdělili, že do restaurace chodí docela pravidelně, hlavně tedy muž z tohoto páru a dávají si zde většinou „Krevety podle dědečkova receptu“. Na otázku, proč si zde nedávají třeba Pho, mi bylo mužem řečeno, že na ni chodí do Sapy a na tu prý nic nemá. Druhý pár jsem oslovila během večeře. Ti mi sdělili, že dostali doporučení od svého kamaráda na „bun bo nam bo“ v této restauraci, tak sem prý zašli a od té doby sem čas od času přijdou na večeři. Muž sem prý chodí i sám častěji. Moc se jim líbí koncept

zdejší restaurace a příjemné jednání personálu, co žena kritizuje je zařízení restaurace: „*Kvůli zařízení sem rozhodně nechodíme (smích), to by chtělo trochu inovovat.*“.

Nejobsáhlejší výzkumný rozhovor začal těsně před koncem mé pracovní doby s mladou ženou, která přišla do restaurace sama a úplně poprvé. Sandra se usadila sama ke stolu a u mého kolegy si objednala pivo a Pho, když jsem jí pivo donášela, ptala se, zda kuchař dává k té polévce i rybí omáčku, že jí má moc ráda, tak jsem jí u Petra zařídila, aby jí k tomu jídlu dostala. Byla nadšená a hned mi začala vyprávět, že miluje vietnamskou kuchyni, a že jí tohle místo její známé už dlouho doporučují, takže se sem konečně dostala a je zvědavá. Ptala se, co slyšela o této restauraci a prý samou chválu a tak se rozhodla zdejší kuchyni také vyzkoušet. Když jsem viděla, jak je milá a otevřená, navrhla jsem jí, jestli by si se mnou nechtěla o tom vietnamském jídle trochu více povídat, třeba až se nají, pokud má čas, a ona souhlasila. Než jsem se však k Sandře dostala já, Petr už si s ní venku povídal sám, takže mi před začátkem rozhovoru ještě několikrát řekla: „*Ten majitel je tak skvělej a milej, už se nedivím, proč sem lidi chodí tak rádi, je tady bezvadná atmosféra*“. Rozhovor začal tím, že Sandra popisovala Petrovu veselou náuru a spojovala s tím, že asi proto sem lidé tak rádi chodí, že je to velice příjemné a ve spojení se skvělým jídlem ještě lepší. Dále jsem jí vyzvala k popisu jejích nejoblíbenějších vietnamských restaurací, kde se Sandra opět vztahovala hlavně k tomu, jak jsou vietnamští provozovatelé restaurací, kam ráda chodí, milí, vstřícní a veselí. Dokonce to označila za jakousi odlišnost, kterou ráda vyhledává, protože ji v Čechách postrádá. Co ji těší je to, že když v jedné ze svých oblíbených restaurací měla problém s tím, že má v polévce málo bylinek, byly jí hned přidány další a při každé další návštěvě již měla polévku přichystanou vždy tímto způsobem. Dále také zmiňuje, že vyhlášené Pho na Jiřího z Poděbrad ji nijak neoslovilo, naopak měla skvělý zážitek z návštěvy Sapy a zde jí polévka zachutnala natolik, že stejně jako předchozí respondenti popisuje jakousi „závislost“ na této polévce, které se musela postupně zbavovat. Na závěr shrnuje svůj dojem z Petra: „*Podívej se na něj, on má úplně úžasně veselý vrásky! Ten když se usměje, tak to člověka úplně zahřeje.*“

Rozhovory se zákazníky restaurace byly pro můj výzkum důležité zejména proto, abych mohla jejich přístup k návštěvě vietnamské restaurace analyzovat kvůli zjištění míry jejich zájmu o vietnamskou kulturu a současně tyto poznatky prezentovat před majitelem restaurace a sledovat jeho verbální i neverbální reakce na hodnocení jeho restaurace.

3.2.3 Rozhovory s Petrem

Petr je velmi vstřícný člověk, který je ochotný si semnou povídat téměř kdykoliv, kdy je v restauraci málo lidí. Záměrně jsem tedy volila pro tyto rozhovory čas mezi obědem a večeří, kdy je restaurace zpravidla téměř prázdná a Petr má tak čas si se mnou povídat. Vzhledem k tomu, že mám již s respondentem vřelý vztah, tak jsou naše rozhovory prokládány pasážemi o mém soukromém životě nebo informacemi o aktuálním dění v jeho rodině.

Petr přijel do České republiky v roce 1982 po ukončení střední školy na základě pracovních smluv, ihned nastoupil pracovat do továrny. Přes týden pracoval a o víkendech jezdil navštěvovat své kamarády po celém Československu: „*My jsme jako mladí kluci, nám stačilo navštěvovat holky, to nám stačilo (smích)*“. Ještě před revolucí se vrátil domů, protože se tady v Čechách oženil, tak se musel vrátit do Vietnamu. Měl novou rodinu, takže chtěl začít vydělávat hodně peněz. Založil si tedy na černo sázkovou kancelář, ale prodělal tím hodně peněz, takže si řekl, že nemůže mít hodně peněz bez dřiny a vrátil se zpátky do ČR, aby zde mohl podnikat. Tak tedy začal s podnikáním: „*Nejdříve to byl textil, textil, textil, ještě to šlo a potom jsem zjistil, že už textil nejde a byl u mě jeden můj kamarád Čech a on mě nutil dokonce. Několikrát jsem u tebe byl a tolikrát jsi vařil úplně skvělé jídlo, proč si neotevřeš restauraci? Máš na to! A potom mě pozval do restaurace, abych viděl, jak to dělaj, a říkal mi, že na to mám, proč to neudělám. No, ale já sám to vím, že na to mám a mé jídlo je dobré, ale neměl jsem vůbec představu, že budu vařit pro veřejnost.*“ Začátky Petrova vaření byly v bistrech na tržnici v Holešovicích, kde vařil různé pokrmy, od thajské kuchyně přes českou a čínskou. Před touto vietnamskou restaurací měl právě čínskou restauraci. Kvůli neshodám s pronajímatelem musel shánět nové prostory pro svou restauraci a tak našel současné místo a rozhodl se vařit vietnamské jídlo. Říká o sobě, že je dobrý podnikatel a proto ví, co je zrovna v kurzu, v té době začaly být módní vietnamské restaurace, tak si řekl, že to také zkusí. Počáteční impuls pro založení restaurace byl tedy převážně ekonomický. Po dalším doptávání se ale ukazuje, že vietnamská restaurace není tolik prosperující jako například stánkový prodej kebabu. Na otázku, co pro něj znamená důstojnost, odpovídá: „*Já jsem dobrý podnikatel a mám tady v Česku na výběr, umím dělat cokoli, ne jen v kuchyni. A moje žena se mě pořád ptá, proč furt tak moc makáš v té restauraci, pořád vaříš a jsi unavený. Ale taky ví, že moc rád vařím a rád dělám něco, co dělá lidem radost. I zákazníkům říkám, že jestli jim u mě nechutná,*

tak už jim jinde vietnamské jídlo chutnat nebude, ale jim většinou chutná. Přál bych si, aby každý, kdo vaří vietnamské jídlo, ho vařil od srdce jako já, aby ho Češi mohli poznat. Kdybych to dělal jen pro peníze, tak se vrátím k tomu stánku s kebabem, to je mnohem méně práce za mnohem více peněz.“ Petr doma vaří rád různé věci, miluje vaření a je jedno jaké jídlo zrovna vaří. Provoz vietnamské restaurace je dle jeho vlastních slov nejobtížnější kvůli množství surovin, které musí být čerstvé, aby jídlo mělo chuť, jakou má mít. Na otázku, nakolik je jídlo stejné jako ve Vietnamu odpovídá, že recept je v podstatě stejný, jenom se musí přizpůsobit dostupným surovinám. Tato restaurace sice nevynáší tolik peněz jako jeho předešlé podnikatelské aktivity, ale na druhou stranu sklízí veliký úspěch ze strany zákazníků. Díky možnosti podnikání, které ve Vietnamu neměl, se mu dostává pocitu zadostiučinění z dobře vykonané práce a úspěšného podnikání, což může dělat jeho život důstojnějším (McGhee 2012). Ideálním hostem by pro něj byl někdo, kdo neustále zkouší nová jídla, klidně i v jiných vietnamských restauracích. Důležité je tedy poznávání vietnamské kultury skrze jídlo, to, že se majorita zajímá o kulturní hodnoty minority, může mít pozitivní vliv na důstojnost imigrantů (Chongruksa a kol. 2010).

3.2.4 Rozhovor s Petrem o reakcích zákazníků

Rozhovor začal tím, že jsem mu vyprávěla o tom muži, který si vždy dává Pho, jak sem chodí moc rád kvůli dobré náladě, a že si myslí, že skvěle vařej. Na to se Petr začal přímo chechtat a vyprávěl mi, jak toho pána jednou nutil ochutnat i jiné jídlo a on mu řekl, že si prostě nic jiného nedá, protože se na tu výbornou polévku už pár dní těší a teď konečně má čas si ji dát, tak si nic jiného dávat nebude. Od té doby, když ho Petr vidí přicházet, tak už mu jde rovnou objednat polévku Pho. U toho se velmi směje a kroutí hlavou. Dále jsem mu znovu zdůraznila, jak moc mají lidé rádi jeho náturu, jak sem rádi chodí, protože je vždy rozveselí. Na to se opět tak nějak stydlivě a zároveň potěšeně usmál, ale povídá: „*No jo, já jsem ten veselej! Já vždycky udělám nějakou srandu!*“ a směje se.

Nyní bych zde také uvedla Petrovo vyprávění, které zaznělo během mého rozhovoru se Sandrou, když si k nám přisedl.

Petr: Jooo (smích), to sem takhle chodila jedna slečna taková, bydlí tam nahoře (ukazuje o ulici výš), no někde nahoře kousek. Ta sem chodila, často dost a vždycky nadávala! Ten můj přítel! A já se ptal, co se děje a ona povídala, že sem nechce jít jíst! Že to nechce ani zkoušet, že by mu nechutnalo, povídá pořád! Tak říkám, hele, doved' ho

sem a já mu uvařím tak ňam ňam, že bude určitě chodit (smích). No a teď chodí (smích), víc než ona (všichni se smějeme).

Já: A jak často chodí?

Petr: Nooo. tak jednou nebo dvakrát do týdne a nosí si i domů (smích).

Petrovi reakce ukazují, že je spokojen se svou sociální rolí v restauraci, je rád středem pozornosti a rád baví lidi. Velice ho těší, že jídlo, které vaří lidem chutná. Muž, který nejdříve nechtěl jít ani vyzkoušet jeho jídlo a již předem si myslel, že by mu nechutnalo. Po vyzkoušení změnil názor a stal se stálým zákazníkem. To jsou malé úspěchy z provozu restaurace, které mu přináší radost a dobrý pocit ze sebe samého. Tato spokojenost je podle Pyszczynského a kol. (2004) ovlivněna právě vnějším stykem s okolím a tím, jak na něj lidé nazírají a jak ho vnímají. Všechna ta pozitivní hodnocení, slova chvály a uznání v Petrovi podněcují jeho osobní spokojenost se sebou samým, která může být součástí pocitu důstojnosti jedince (Pyszczynski a kol. 2004: 435-464).

3.2.5 Rozhovor s Pavlou

Pavla je moje spolužačka z vysoké školy. Její rodiče pochází z Vietnamu, kde se i ona narodila a žila zde do svých tří let. Od té doby Vietnam znovu nenavštívila a svůj život hodnotí jako hodně počestný i vzhledem k tomu, že její sourozenci se již narodili v Čechách a Vietnam nikdy nespátřili. Rodiče však žijí své životy tradičním způsobem starousedlíků, provozují obchod s textilem (Freidingerová 2014: 94-96). S Čechy se moc nepřátelí, dle jejích slov si myslí, že z nich mají strach.

Pavla je nadšená z existence vietnamských restaurací, myslí si, že je dobře, že Vietnamci vaří své jídlo. Také si myslí, že je skrze jídlo umožněna cesta pro komunikaci mezi těmito dvěma kulturami: *„Tím se otevírají dveře Vietnamcům, kteří jsou normálně strašně uzavření, bojí se Čechů a tím, že můžou dát to nejlepší nebo jedno z toho nejlepšího z té kultury a vidí, že je to hezky přijatý, tak já myslím, že se hodně otevrou a spřátelí a zjistí, že ti Češi nejsou vlastně takoví zlí.“* Myslí si, že jsou Vietnamci obecně moc rádi, že Čechům jejich jídlo chutná, protože jsou velmi hrdí na svou kulturu a zejména na vietnamské jídlo. *„Třeba já mám českýho přítele a jediný co mu mamka může nabídnout ze své kultury je právě to vietnamské jídlo, takže když on má přijít, tak prostě strašně navaří a tím mu dává i kousek sebe.“* Dále Pavla zmiňuje, že vietnamská důstojnost je ovlivňována tím, že se Češi zajímají o vietnamskou kulturu nebo jejich osobu. *„Jednou k nám přišla do krámu mladá ženská, Češka a spustila*

vietnamsky. To se s ní máma hned začala bavit a vyprávět si a přitom si normálně se zákazníky moc nepovídá.“

Rozhovor s Pavlou zopakoval a potvrdil zjištěné informace prostřednictvím někoho z vnějšku, kdo v restauraci nepracuje a tím má určitý odstup a jiný pohled na problematiku. Vietnamské restaurace jsou dle jejího názoru důležité pro vztah mezi Čechy a Vietnamci, protože tím, že vietnamské jídlo Češi začínají mít v oblibě, dávají svým způsobem najevo to, že Vietnamce a jejich kulturu zase o trošku více přijímají (Mintz, Du Bois 2002: 11). Tento faktor může mít pozitivní vliv na pocit důstojnosti vietnamských imigrantů, stejně tak jako skutečnost, že je během provozování restaurace větší příležitost pro projevení zájmu o samotné osoby, které zákazníkům jídlo podávají nebo připravují (Taylor 2001: 44-59).

3.2.6 Ranking testování

Tuto metodu jsem zvolila kvůli porovnání zjištěných hodnotových pojmů mezi sebou. Pojmy, které byly zaměstnanci restaurace seřazovány, byly pečlivě zváženy a vybrány na základě opakujících se témat, která v rozhovorech zaznívala, a která byla spatřována i během etnografického výzkumu. Na otázku: „*Co ti přináší vietnamská restaurace?*“ jsem očekávala rozdílné odpovědi mezi majitelem a zaměstnanci, o to větší proto bylo překvapení, když se výpovědi neshodovaly s mým očekáváním. Pro Petra jako majitele je největší přínos restaurace úspěch, poté radost z vaření, komunikace s okolím, šíření vietnamské kuchyně a nejméně pro něj znamenají peníze. Pro Jana jsou nejdůležitější peníze, radost z vaření, komunikace s okolím, šíření vietnamské kuchyně a nakonec úspěch. Neočekávaná byla však odpověď Martina, pro kterého znamená restaurace úspěch, poté komunikaci s okolím, radost z vaření, šíření vietnamské kuchyně a poslední a nejméně důležité označil peníze. U prvních dvou respondentů je jejich hodnocení dáno postavením v restauraci- Petr jakožto majitel a Jan jako zaměstnanec. Tyto socioekonomické aspekty jejich sociálních rolí jsem očekávala, že budou během výzkumu patrné. Martin mě ale svou volbou překvapil, nejsilněji prý vnímá úspěch restaurace jako takové - to že lidem chutná a tak moc si pochvalují věci, které uvaří. Martinem upřednostňovaný úspěch ve vztahu k vietnamské restauraci je možné vztahovat k jeho řazení pojmů týkajících se důstojnosti. Zde označuje jako nejdůležitější prvek, který ovlivňuje jeho důstojnost, praktikování něčeho úctyhodného, což může být právě práce v této restauraci, což považuje za úspěch. Stejný rysy vykazují

odpovědi všech respondentů, když jako málo důležité označují shodně šíření vietnamské kuchyně, ale naopak radost z vaření mají všichni tři mezi horními příčkami hodnocení. Zde je zajímavé pozorovat možnou korelaci mezi větší důležitostí komunikace s okolím v porovnání s šířením vietnamské kuchyně, což je prvek, který je totožný u všech respondentů, stejnou hodnotu zmiňuje v rozhovoru i Pavla, která vypráví o pozitivních pocitech, které přináší její matce zájem a snaha o komunikaci ze strany Čechů. Téma důstojnosti bych ráda shrnula pro všechny respondenty komplexně, jelikož se velmi shodují a záleží zde pouze na jejich subjektivních hodnotách, které se již nemusí vázat na postavení v restauraci. Nejlépe hodnocený výrok ve vztahu k důstojnosti zněl: „*Když můžu dělat něco, co považuji za úctyhodné*“. Ten oba zaměstnanci umístili na první pozici. Petr naproti tomu jako nejdůležitější zvolil: „*Když se ostatní zajímají o mou kulturu*“, což je druhý nejlépe hodnocený výrok celkově. Tyto odpovědi vykazují společné rysy konfuciánského učení, které je silně zakořeněno ve vietnamské kultuře. Zde je kladen velký důraz na úctu a důstojnost jednotlivce vůči společnosti. Petr mi k tomuto tématu dále vysvětlil, že ve Vietnamu je pojem důstojnost vnímán velmi striktně. Buďto je prý člověk důstojným nebo není, pokud není, neměl by se ani objevovat mezi lidmi, aby je nepohoršil nebo jim dokonce neublížil. Dále respondenti označili jako méně důležité „*Když to, co dělám, má úspěch*“. A nejméně důležité je pro ně ve vztahu k důstojnosti „*Když se ostatní zajímají o mou osobu*“. Na doplňující otázku, zda se během práce v této restauraci setkali se situací, která by na ně působila nedůstojně, odpověděl Petr tak, že mu vadí, když do restaurace přijde někdo mladý a jedná s ním bez respektu, jako s kamarádem. Jan mi sdělil, že se ho nic z jednání zákazníků nedotkne, protože si říká, že tu jsou jen chvíli a potom zase odejdou a Martin prý žádnou takovou situaci ještě nezažil, je prý spokojený.

Výsledky testování pomocí metody rankingu ukázaly, že na důstojnost všech aktérů existence restaurace bezpochyby působí. Pro každého zvláště je však důstojnost tvořena jinými atributy. I tak je zde však možné nalézt některé vzorce, které odkazují na konfuciánský hodnotový rámec vietnamské kultuře vlastní, ale také socioekonomické postavení jednotlivců. Pocit důstojnosti se tedy znovu ukazuje jako kulturně podmíněný pojem, který je skládán a konstruován pomocí množství hodnot a pojmů, které ho tvoří komplexním.

Závěr

Předložená práce se snažila zkoumat pocit důstojnosti vietnamských imigrantů ovlivněný existencí vietnamských restaurací v České republice. Mým záměrem bylo zachytit chování a názory zaměstnanců vietnamské restaurace v jejich přirozeném prostředí, což mělo za cíl odhalit, jak a čím je pojem důstojnost konstruovaný v této sociální realitě. Můj výzkum je převážně etnografický, díky zúčastněnému pozorování, které jsem v restauraci prováděla v pozici servírky. Během tohoto pozorování jsem se snažila o pozorování každodenní sociální reality a interakce mezi účastníky. Díky širokému vzorku účastníků výzkumu jsem měla možnost provádět množství neformálních rozhovorů s hosty vietnamské restaurace a také rozhovory se samotným majitelem restaurace. V případě hostů jsem se zaměřovala zejména na jejich důvody navštěvování vietnamské restaurace a obecné znalosti vietnamské kuchyně a jiných vietnamských restaurací. V rámci biografického rozhovoru s majitelem restaurace jsem zjišťovala jeho důvody a prvotní impulsy k životu v Česku a také k provozování vietnamské restaurace. Další neformální rozhovory s provozovatelem restaurace se již orientovaly zejména na jeho reakce a názory na zpětné vazby zákazníků. Dále jsem postupovala tak, abych odkryla vnímání pojmu důstojnost vietnamskými imigranty a provedla další sérii rozhovorů nejprve se svou spolužačkou vietnamského původu a následně opět s majitelem restaurace. Zjištěné vazby a pojmy, které se v rozhovorech a během celého výzkumu opakovaly, jsem posléze použila pro vytvoření škály pojmů pro výzkumnou metodu ranking. Touto metodou jsem chtěla zjistit, jaké hodnoty jsou pro zaměstnance a majitele restaurace stěžejní pro konstrukci důstojnosti a vztahu k restauraci.

Z výsledků je možné soudit, že jsou zákazníci restaurace převážně zaměřeni na zážitek, který restaurace nabízí, ať už kulinářský, tak mnohdy zejména sociální a kulturní, a to díky osobnosti majitele restaurace, které mnozí přikládají velký důraz v prezentování důvodů k vyhledávání této restaurace. Tato odezva je v očích provozovatele restaurace přijímána se zadostiučiněním, které mu dává sílu pokračovat dál v náročném způsobu, kterým svou restauraci vede. Jinými slovy se toto pozitivní hodnocení stává smyslem pro udržení vysokého standardu nabízených služeb restaurace. Tento vysoký standard je v podstatě životním cílem a smyslem majitele restaurace. Právě schopnost nalézat smysl ve svém životě a být spokojený a hrdý na

svou sociální roli, při které může být jedinec sám sebou, a pro svou sociální a kulturní identitu být okolím uznáván je faktor, který značí a posiluje důstojnost jednotlivce. Množství zjištěných informací o majiteli restaurace mi poskytlo komplexní pohled na jeho vnímání pojmu důstojnost a ukázalo, že na jeho pocit důstojnosti působí existence vietnamských restaurací velmi pozitivně. Rovněž jsem díky skvělé jazykové vybavenosti své vietnamské spolužačky mohla nahlédnout na názor někoho „zvenčí“, a ten se rovněž zakládá na veskrze pozitivním náhledu na existenci restaurací. Oba tyto názory jsou však odlišné ve své podstatě. Petrovi restaurace přináší pocit důstojnosti zejména z hlediska jeho skvělých kuchařských dovedností, které jsou zákazníci pochvalovány a také díky tomu, že je dle jeho slov restaurace něčím, s čím chce, aby si ho lidé spojovali, co je součástí jeho samého. Pavla oproti tomu vnímá rozšiřování vietnamských restaurací pozitivně hlavně kvůli domněnce, že se tímto prostřednictvím podaří Vietnamcům navázat silnější vztahy s majoritou. Je pro ni důstojné, že mohou Vietnamci ukazovat svou kulturu prostřednictvím jídla. Metoda rankingu rovněž nastínila, že je pocit důstojnosti konstruován rozličnými pojmy a pocity, které mohou mít vazby na kulturní a sociální příslušnost jedince. I přes obtížnost určení jednotného vnímání pojmu důstojnost, je z výsledků výzkumu patrné, že se jedná o komplexní kulturně podmíněný pojem, jehož zkoumání vyžaduje hlubší probádání. Tato práce zdárně splnila svůj úkol a otevřela diskusi konstrukce důstojnosti vietnamských imigrantů. Načrtla jsem zde možnosti, jak může být důstojnost konstruována, a tím otevírám pole výzkumu pro své další zkoumání.

Summary

This work sought to explore the sense of dignity of Vietnamese immigrants affected by the existence of Vietnamese restaurants in the Czech Republic. My intention was to capture the behavior and opinions of the employees of Vietnamese restaurant in their natural environment, which aimed to uncover how is dignity as a concept designed in this social reality. My research is primarily ethnographic, due to the participating observation, which I carried out in a restaurant on the position of waitress. During this observation, I tried to observe everyday social reality and interaction among participants. Thanks to a wide sample of research participants, I had the opportunity to perform a number of informal interviews with Vietnamese restaurant guests and interviews with the actual owner of the restaurant. For guests, I focused mainly on their reasons for attending a Vietnamese restaurant and a general knowledge of Vietnamese cuisine and other Vietnamese restaurants. Within a biographical interview with the owner of the restaurant, I examined the reasons and the initial impulse to live in the Czech Republic as well as to operate a Vietnamese restaurant. Further informal talks with the owner of the restaurant has been focused primarily on his reactions and opinions on customer feedback. Then I progressed in the way of uncovering the perception of the concept of the dignity of Vietnamese immigrants. I carried out another series of interviews, first with my classmate who is Vietnamese origin, and then again with the restaurant owner. I used the identified linkages and notions that occurred in our talks and repeated throughout the research to form a variety of terms for the research method Ranking. By this method, I wanted to find out what values are for the staff and restaurant owner pivotal for the construction of the dignity and for the relationship with the restaurant itself.

From the results it can be concluded that restaurant customers are mainly focused on the experience that a restaurant offers. Both culinary and often especially social and cultural, thanks to the personality of the owner of the restaurant, which many attach great importance in presenting the reasons for the search of the restaurant. This response is in the eyes of restaurant operators received with great satisfaction that gives him the strength to go farther in the challenging the manner in which he runs his restaurant. In other words, this positive assessment becomes sense to maintain a high standard of services offered by the restaurant. This high standard is essentially a life goal and purpose for the restaurant owner. This ability to find meaning in your life and

be happy and proud of your social role, at which may be the individual himself and at which can be respected for his social and cultural identity by his surroundings is a factor that indicates and strengthens the dignity of the individual. The amount of ascertained information about the owner of the restaurant gave me a comprehensive view of his perception of the concept of dignity and showed that his sense of dignity affected by the existence Vietnamese restaurants very positive. Thanks to the great language skills of my Vietnamese classmate I could look at the opinion of someone from "outside", and it is also based on a thoroughly positive view on the existence restaurants. But both of these views are different in essence. To Petr restaurant brings a sense of dignity, particularly in terms of his excellent culinary skills that are praised by customers and also due to the fact that he told that the restaurant is something with which he wants to be connected among people and that the restaurant is basically part of him. Pavla on the other hand sees the expansion of Vietnamese restaurants positively mainly due to the assumption that this will help the Vietnamese to build up stronger relationships with the majority. For her is dignity, that they can show their Vietnamese culture through food. Ranking method also outlined that sense of dignity is constructed from various concepts and feelings that may be linked to the cultural and social affiliations. Despite the difficulties of defining a uniform perception of the concept of dignity the survey results shows that the Vietnamese dignity is a very complex culturally determined concept whose examination requires a deeper exploration. This work successfully accomplished its mission and opened the debate aiming for construction of dignity of Vietnamese immigrants. I outlined ways how can be dignity constructed and thus opened field research for its next examination.

Použitá literatura

- ALWIN, Duane F.; KROSNICK, Jon A. The measurement of values in surveys: A comparison of ratings and rankings. *Public Opinion Quarterly*, 1985, 49.4: 535-552.
- BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*. 2003.
- CARRUTHERS, Ashley. The Vietnamese in Sydney. *Sydney Journal*, 2008, 1.3.
- CHONGRUKSA, Doungmani, et al. Storytelling: program for multicultural understanding and respect among Thai-Buddhist and Thai-Muslim students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2010, 5: 282-288.
- DE CHIUSOLE, DEBORA; STEFANUTTI, L. U. C. A. Rating, ranking, or both? A joint application of two probabilistic models for the measurement of values. *TPM-Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 2011, 18.1: 49-60.
- FISCHLER, Claude. Food, self and identity. *Social science information*, 1988, 27.2: 275-292.
- FOX, Robin. Food and eating: an anthropological perspective. *Social issues research center*, 2003.
- FREIDINGEROVÁ, Tereza. *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Praha: SLON, 2014. ISBN 978-80-7419-174-9.
- GIBBS, Andrew; SIKWEYIYA, Yandisa; JEWKES, Rachel. 'Men value their dignity': securing respect and identity construction in urban informal settlements in South Africa. *Global health action*, 2014, 7.
- HANSER, Amy; HYDE, Zachary. Foodies Remaking Cities. *Contexts*, 2014, 13.3: 44-49
- HEJNAL, Ondřej. Antropologův den mezi „klienty represe“: Zúčastněné pozorování bezdomovců ve středně velkém městě. *AntropoWebzin*, 2012, 8.3: 141-152.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, 2005.

- HOFÍREK, Ondřej. Vietnamská imigrantská ekonomika v České republice. *MigraceOnline. cz*, 2009.
- KALVACH, Z. *Respektování lidské důstojnosti*. Příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských zdravotnických a zdravotně-sociálních oborů. 2004.
- KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2010.
- KOCOUREK, Jiří, PECHOVÁ, Eva, VASILJEV, Ivo. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. H and H, Praha, 2006.
- LEONTIYEVA, Yana. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů: (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologický ústav AV ČR, 2006.
- MAIO, Gregory R., et al. Rankings, ratings, and the measurement of values: Evidence for the superior validity of ratings. *Basic and Applied Social Psychology*, 1996, 18.2: 171-181.
- MARTINKOVA, Sarka. The Vietnamese Ethnic Group, Its Sociability and Social Networks in the Prague Milieu. *Migration, Diversity and Their Management*, 2011, 133-201.
- MCGHEE, Derek; HEATH, Sue; TREVENA, Paulina. Dignity, happiness and being able to live a 'normal life' in the UK—an examination of post-accession Polish migrants' transnational autobiographical fields. *Social Identities*, 2012, 18.6: 711-727.
- MINTZ, Sidney W.; DU BOIS, Christine M. The anthropology of food and eating. *Annual review of anthropology*, 2002, 99-119.
- PRATT, Jeffrey. Food values: The local and the authentic. *Research in Economic Anthropology*, 2008, 28.53: 70.
- PYSZCZYNSKI, Tom, et al. Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical review. *Psychological bulletin*, 2004, 130.3: 435.
- SEALE, Clive. Kvalita v kvalitativním výzkumu. *Biograf (27)*, 2002, 3-16.
- SOURALOVÁ, Adéla, et al. Vietnamské rodiny a jejich české chůvy: Vzájemná závislost v péči o děti. *Sociální studia*, 2012, 31-50.
- STÖCKELOVÁ, T., GHOSH, Y. A. (2013). *Etnografie: improvizace v teorii a terénní praxi*. Praha: SLON.

- TAYLOR, Charles, et al. *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton University Press, 41 William St., Princeton, NJ 08540., 1994.
- UHEREK, Zdeněk, et al. Imigrace do České republiky a rodiny cizinců. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice.*, 2008.
- VUONG, Quan Hoang; TRAN, Tri Dung. The cultural dimensions of the Vietnamese private entrepreneurship. *The IUP Journal of Entrepreneurship and Development*, 2009, 6.3: 54-78.

Další zdroje

- Cizinci podle státního občanství. 2013. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2015-05-13]. Dostupné z:
http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislotab=OBY5092PU_OK&&kapitola_id=743&voa=tabulka